

# SIGNUM

SUOMEN TIETEELLINEN KIRJASTOSEURA

## KIRJASTOTÖISSÄ AFRIKASSA

Namibian kirjastoverkkoa  
uudistamassa

## LEHTITIETUEIDEN MATKASSA

Metatietojen uudistaminen ja  
jakaminen Alma-yhteisölle

## KIRJASTOALAN TRADENOMIKOULUTUS SEAMK:SSA

## TEKOÄLY KIRJASTOTYÖSSÄ

## SLAAVILAINEN KIRJASTO

Paikka kohtaamisille ja  
aineistoista inspiroitumiselle



## Julkaisija

Suomen tieteellinen kirjastoseura  
(STKS)  
stks.fi

## Signum verkossa

<http://journal.fi/signum>

## Puheenjohtaja

Anne Lehto  
Tiedekirjasto Tritonia  
Vaasan yliopisto  
anne.lehto@uwasa.fi  
Puh. 029 449 8500

## Sihteeri

Satu Nikander  
satu.nikander@stks.fi

## Signumin päätoimittaja

Mika Holopainen  
mika.holopainen@helsinki.fi

## Toimitussihteeri

Minna Marjamaa  
minna.marjamaa@laurea.fi

## Kannet, ulkoasu ja taitto

Petri Fills  
mail@petrills.com  
Etukannen kuva: Tuukka Kiviranta

ISSN 0355-0036

eISSN 2242-9468

# SIGNUM

2/2024

Tässä numerossa

Tekoölyn lukutaito vaatii pysähtymistä ja pohdintaa.....	3
Tekoöly kirjastotyössä tänään - Mitä tekoöly mahdollistaa?.....	4
Kirjastoalan tradenomikoulutusta kehitetään työelämälähtöisesti.....	10
Slaavilainen kirjasto - paikka kohtaamisille ja aineistoista inspiroitumiselle.....	14
Kirjastotöissä Afrikassa Osa 3: Namibian kirjastoverkko uudistuu.....	20
Lehtitietueiden matkassa.....	32
Esittelyssä: Lapsitiedon erikoiskirjasto ja tietopalvelu.....	39
STKS:n Informaatiolukutaito-työryhmän esittely.....	42
Rights Retention askel askeleelta - SPARC Europelta apua RRS-strategioiden laadintaan.....	44
Tuula Ruhanen in memoriam.....	48
Dataviittaukset - tutkimusekosysteemin kulmakivi.....	51
Uutisia lyhyesti.....	53



SUOMEN TIEDELLINEN KIRJASTOSEURA

FINLANDS VETENSKAPLIGA BIBLIOTEKSSAMFUND | THE FINNISH RESEARCH LIBRARY ASSOCIATION

## TEKOÄLYN LUKUTAITO VAATII PYSÄHTYMISTÄ JA POHDINTAA

Informaatiolukutaito ja siihen liittyvät koulutukset ovat olleet kirjastojen arkipäivää jo yli 20 vuotta. Vähitellen myös muut lukutaidon muodot ja niihin liittyvät käsitteet, kuten datalukutaito ja tekoälyn lukutaito, ovat hivuttautuneet kieleen, vaikka emme niiden määritelmää välttämättä muista. Datalukutaidossa kyse on dataan liittyvien keskeisten teknisten, oikeudellisten ja sosiaalisten kysymysten tiedostamista ja ymmärtämisestä. Tekoälyn lukutaito puolestaan voidaan lyhyesti määritellä kykyinä ymmärtää ja käyttää tekoälysovelluksia vastuullisesti sekä arvioida laajasti tekoälyn vaikutuksia yhteiskuntaan.

Kirjastojen näkökulmasta lukutaidoissa on kyse aina asiakkaiden lukutaidon tai -taitojen edistämisestä tai tukemisesta, tämä koskee myös tekoälyn lukutaitoa. Muutama vuosi sitten Signumissa julkaistiin Heidi Enwaldin ja Noora Hirvosen [artikkeli aiheesta](#). Siinä he viittasivat tutkimuksiin, joissa tekoälyn lukutaito voidaan ymmärtää tulevaisuuden kansalaistaitona, ja siihen liittyvien valmiuksien edistämisessä kirjastoilla on keskeinen rooli. Erään arvion mukaan tieteellisissä kirjastoissa merkittäväksi voisivat jatkossa tulla tekoälyavusteisten tutkimusaineistojen keruun, käsitteilyn ja säilyttämisen kysymykset. Monia muitakin arvioita tai arvauksia voidaan esittää, mutta varmaa lienee vain se, että jatkossa tekoälyn merkitys laajenee ja korostuu kaikenlaisissa kirjaston palveluissa.

Tekoälyä hyödyntävän uusimman teknologian esiinmarssi parin viime vuoden aikana on ollut hämmentävää. Hämmennys on ymmärrettävää, samoin innostus uusien työkalujen tarjoamista mahdollisuuksista. Nyt käynnissä on kiinnostavi-

en sovellusten testaus ja arviointi, lisäksi korkeakouluissa ja yliopistoissa on laadittu linjauksia tekoälyn käytöstä opiskelussa ja opetuksessa. Toistaiseksi emme voi kuitenkaan tietää, mitä nykyinen teknologisen kehityksen vaihe vielä tuo tullessaan ja mitkä työkaluista osoittautuvat laadukkaimmiksi opiskelun, opetuksen ja tutkimuksen näkökulmasta.

Vaikka tekoälyn lukutaito voi tuntua hieman keinotekoiselta tai muuten etäiseltä käsitteeltä, on sitä hyvä pysähtyä miettimään. Vasta kun kirjastoammattilaisina ymmärrämme riittävän syvällisesti tekoälyyn ja sitä hyödyntäviin työkaluihin liittyvät kysymykset, riskit ja mahdollisuudet, voimme parantaa myös asiakkaiden valmiuksia tekoälyn lukutaidossa. Keskustelulle, yhteiselle pohdinnalle ja uusien asioiden omaksumiselle on jatkossakin tarvetta.

\*\*\*\*

Tästä Signumin numerosta voit lukea artikkelin tammikuussa pidetystä Kirjasto kohtaa tekoälyn -webinaarista. Artikkelissa kuvataan mm. tekoälysovellusten herättämiä kysymyksiä ja niihin liittyviä kokemuksia tieteellisissä kirjastoissa.

Poimintana tämän lehden runsaasta sisällöstä mainittakoon Ari Haasion haastattelu, jossa hän kertoo Seinäjoen ammattikorkeakoulun kirjastoalan koulutuksesta. Kansainvälisempää sisältöä lehdessä tarjoaa Ritva Niskalan Afrikan vuosia käsittelevän sarjan kolmas osa, jossa kerrotaan kirjastoverkon kehittämistyöstä Namibiassa 2000-luvun alkupuolella.

Toivotan virkistävää kesää kaikille Signumin lukijoille!

*Mika Holopainen*





Maarit Cederberg, Tuula Hurskainen, Eija Kajava,  
Juha Leppämäki, Kristiina Lähdesmäki, Seija Rajaniemi

## Tekoäly kirjastotyössä tänään - Mitä tekoäly mahdollistaa?

STKS:n Aineiston saatavuus -työryhmä järjesti 1.2.2024 webinaarin otsikolla Kirjasto kohtaa tekoälyn. Monipuolinen ohjelma keräsi runsaan osallistujajoukon ja herätti paljon keskustelua. Tässä artikkelissa esitellään webinaarin antia. Esityksissä tuotiin esiin muun muassa ChatGPT:n yleisiä piirteitä ja huomioitavia seikkoja. Webinaarissa kuultiin myös eräiden yliopistokirjastojen kokemuksia tekoälysovelluksista.

Tekoäly-webinaarin ensimmäinen puhuja oli tietokirjailija ja yrittäjä Antti Merilehto. Hän puhui siitä, miten tekoälytyökaluja voi käyttää apuna arjessa ja työssä.

Kielimalli ChatGPT on tällä hetkellä tunnetuin tekoälysovellus, ja suorastaan synonyymi tekoälylle. Voi-

daan sanoa, että ChatGPT toi tekoälyn kaikille.

### Sanojen arvontakone

Kun pohtii ChatGPT:n luotettavuutta, voi samalla miettiä, voiko internetin sisältöön ylipäänsä luottaa. Lähteiden tarkastus on tärkeää tekoälyä käytettä-

essä. Esimerkiksi valokuvista ei pysty aina erottamaan, onko kuva aito vai tekoälyn avulla tuotettu. Tekniikka kehittyy koko ajan, joten on entistä hankalampaa erottaa aito epäaidosta.

Hyvä neuvo on, että julkisiin tekoälytyökaluihin kannattaa syöttää vain sellaista tietoa, jonka uskaltaa jättää esille printtinä työpaikan lounaspöytään. Toisaalta tekoäly ei kuitenkaan ole vain vaaroja ja ansoja. Tekoäly tehostaa työtä, tästä esimerkkinä Merilehto kertoi tekoälyn näppäryydestä työhakemuksen teossa.

ChatGPT ei ole hakukone eikä se toimi samalla tavalla kuin Google, vaan kyseessä on Merilehdon mukaan ”sanojen arvontakone”. ChatGPT osaa tuottaa tekstiä arvaamalla aina seuraavan sanan sille syötetyn datan perusteella. Joka kerta kun kielimalli tuottaa vähänkin pidemmän tekstin, on lopputulos erilainen. Sitä mukaa kun datan määrä lisääntyy, tulokset parantuvat.

Aiemmin ajateltiin, että tekoäly ja robotit vaikuttavat työelämässä lähinnä mekaaniseen, suorittavaan työhön. Generatiivisen tekoälyn nousun myötä on kuitenkin käynyt selväksi, että tekoäly vaikuttaa vahvasti myös luovaan työhön.

Promptaaminen eli kehotteiden (eng. prompt) antaminen tarkoittaa tekoälyn ohjaamista tai aktivointia kohti haluttua lopputulosta antamalla sille käsky tai ohje. Kun antaa tekoälylle käskyn, täytyy antaa myös tavoite ja tehtävä. Samalla voi tarkentaa myös promptin sävyä.

Merilehto lopetti esityksensä Polanyiin paradoksiin: ”Me tiedämme enemmän kuin osaamme kertoa”, ja kehotukseen ottaa tekoäly käyttöön kokeilemalla.

## Kuinka ohjeistaa tekoälysovellusten käytössä?

**T**ampereen yliopiston kirjaston tietoasiantuntija Taina Peltonen kertoi, kuinka kirjasto ohjeistaa asiakkaitaan ilmaisten tekoälysovellusten käytössä.

Seuraaviin kysymyksiin tarjotaan vastauksia kirjaston koulutuksissa ja koulutusmateriaaleissa: Pitääkö tekoälysovellusten käytöstä työssään mainita? Mitkä ovat tekoälyä käyttävät artikkelihaun työkalut? Voiko ChatGPT:tä hyödyntää opintoihin ja tutkimukseen liittyvässä tiedonhaussa? Millainen tietoturva on tekoälyohjelmistojen käytössä? Entä tekoälysovellusten käytön eettisyys? Eettisinä kysymyksinä tekoälysovellusten käytössä on pohdittu seuraavia teemoja: integriteetti, saavutettavuus, ajankohtauaisuus, mis- ja disinformaatio, tekijänoikeudet sekä yksityisyyden suoja.

Tiedonhakija on vastuussa käyttämiensä lähteiden luotettavuudesta. ChatGPT:n käyttäjän täytyy pohtia seuraavia kysymyksiä: Jos kysymykseen vastataan tuottamalla tekstiä, minkälaisen dataan vastaus perustuu ja ovatko viitatus viitteet oikeita vai hallusinoituja? Onko palvelun tarjoaman vastauksen oikeellisuudella merkitystä?

## Kokemuksia ChatGPT:stä ja Keeniouksesta

**T**ampereen yliopiston kirjastossa on testattu ilmaista ChatGPT 3.5. versiota ja todettu, että se ei sovellu varsinaiseen tiedonhakuun. Vastaus vaihtelee eri kerroilla vaikka kehote olisi sama.

Kielimalleihin syötetyt tiedot opettavat tekoälyä ja tiedot jäävät sovelukseen. Käyttäjän tulisi tarkistaa kaikkien sovellusten käyttöehdot. Henkilökohtaisia ja luottamuksellisia tietoja ei pidä syöttää eikä keskusteluhistoriaa kannata tallentaa.

Tekoälysovellusten käytöstä opinnoissa tulee mainita. Tutkimusjulkaisuissa tekoäly ei voi olla kirjoittaja tai kanssakirjoittaja.

Akateemisia artikkelihakutyökaluja ovat muun muassa Elicit, Semantic Scholar ja Keenious. Elicit hakee noin seitsemän relevantteinta artikkelia sille annettuun tutkimuskysymykseen tai artikkeliin perustuen, mutta ei kerro hakutulosten kokonaismäärää. Semantic Scholarin haku on samantyyppinen sanahaku kuin Google Scholarissa. Hakutulos näyttää artikkelien viittaukset ja pyrkii löytämään viitatuimpien artikkelien lisäksi myös kaikkein merkityksellisimmät artikkelit.

Tietoasiantuntija Leena Huovinen Helsingin yliopiston kirjastosta esitteli tekoälypohjaista Keenious-artikkelihakutyökalua, jonka maksullinen versio on hankittu Helsingin yliopiston käyttöön vuosi sitten. Työkalun data tulee OpenAlexista, joka sisältää valtavan

## Henkilökohtaisia ja luottamuksellisia tietoja ei pidä syöttää kielimalleille eikä keskusteluhistoriaa kannata tallentaa.

määrän sekä avoimien että maksullisten artikkeleiden metadataa. Palvelu toimii myös ilman kirjautumista, mutta oman tilin tekemällä saa enemmän hakutuloksia näkyviin ja niitä voi tallentaa.

Keeniousta käyttäessä ei tarvitse miettiä sopivia hakusanoja ja rakentaa hakulausekkeita, vaan tiedonhakija voi aloittaa valitsemallaan tekstillä. Tekoäly analysoi tekstin ja suosittelee saman aiheisia artikkeleita lisää. Tutkijoita on ilahduttanut tiedonhaun tulosten poikkitieteellisyys.

## Tiedonhaku murroksessa

**T**ilastokeskuksen kehityspäälliköiden Riitta Pielan ja Markku Huttusen yhteisestä esityksestä kävi ilmi, että Tilastokeskus avasi ensimmäisenä tilastovirastona Euroopassa internet-palvelunsa vuonna 1995. Markku Huttusen osuus valotti digitaalisten tiedonhakupalvelujen murrosta 1980-luvulta internet-ajan alkuun. Historiaa on luettavissa Huttusen artikkelista *Digitaalisten tietopalveluiden 30-vuotinen taistelu*, joka liittyy Suomen digitalisoinnin historia / Suomen 100 -hankkeeseen. Tiedonhaun kehitys CD-ROMeista internetin hakukoneiden kautta Googleen on tuonut

vähitellen tiedon kaikkien ulottuville. Sosiaalinen media puolestaan on mahdollistanut yksilöllisen tiedonhaun ja samalla polarisoinut viestintäympäristöä. Huttunen korostikin informaatiolukutaidon tärkeyttä mullistuneessa mediaympäristössä.

Tekoäly käsittelee luonnollista kieltä, ja se yksinkertaistaa loppukäyttäjien hakuprosessia. Tekoälylle on mahdollista esittää monimutkaisia kyselyitä, jotka tekoäly ymmärtää ja tulkitsee ja ajan myötä myös pystyy räätälöimään tuloksia yksittäisten käyttäjien ja hakuhistorian mukaan. Personoidut suositukset voivat rikastuttaa hakutulosta ja edistää tiedon levittämistä, mistä on joko hyötyä tai haittaa.

Tilastokeskuksessa on tehty kokeiluja OpenAI:n kehittämällä kielimalleilla. Tekoälyä haluttaisiin myös käyttää datakatalogiin, joka lukisi suoraan aineistoihin liittyviä metatietoja aineistojen tallennuspaikasta ja tarjoaisi API-rajapinnan, luokittelisi aineistoja automaattisesti sekä parantaisi metatietojen laatua ja tiivistäisi aineistot lyhyiksi ja ymmärrettäviksi kuvauksiksi. Tilastokeskuksen haluttaisiin oma chatbot isojen chatbottien tuottaman tiedon rinnalle. Isot AI Chatbotit eivät useinkaan perustu avoimiin vaan suljettuihin malleihin, joiden taustasta ei ole tietoa. Kannattaa esimerkiksi monitoroida, miten tunnetuimmat chatbotit tulkitsevat ja esittävät oman organisaation tietoja.

Tekoäly tulee mullistamaan tutkimustiedon jakeluun liittyvät palvelut.

Suositusjärjestelmät, aineistokokoelmien hallinta ja luokittelun ja analysoinnin automatisointi sekä tallennus- ja hakuprosessien optimointi tulee muuttamaan työtä tehokkaammaksi. Älykkäät asiakaspalvelubotit pystynevät tarjoamaan sekä tutkimusapua että personoitua käyttäjätukea olennaisena osana tutkimusprosessia.

### Nimientiteettinen tunnistus arkistoaineistosta

**K**ansallisarkiston koneoppimisen pääsuunnittelija Mikko Lipsanen esitteli nimientiteettien tunnistusta. Nimientiteettien tunnistus eli NER (named-entity recognition) tarkoittaa tekstidatasta ennalta määriteltyihin kategorioihin kuuluvien elementtien tunnistamista. Yleisiä entiteettejä ovat esimerkiksi paikannimet, organisaatiot ja henkilöiden nimet. NER-tunnistus helpottaa digitoidun aineiston automaattista metatiedottamista ja dokumenttien ja aineistojen linkittämistä. Se myös nopeuttaa tiedonhakua.

Nimientiteettien tunnistuksessa on edetty sääntöpohjaisesta tunnistamisesta koneoppimista ja kielimalleja hyödyntävään tunnistukseen. Suomenkielisistä NER-malleista FINER on sääntöpohjainen malli, joka on kehitetty Helsingin yliopistossa FIN-CLARIN-konsortiolle. TurkuNLP-tutkimusryhmän kehittämä NER-tunnistin puolestaan hyödyntää BERT-kielimallia.

Suomenkieliset NER-aineistoja

ovat muiden muassa FINER-korpus, joka sisältää teknologia-alan artikkeleita Digitoday-lehdestä sekä Turku NER korpus, joka sisältää mm. lakitekstejä ja uutisartikkeleita. Aineistot ovat pitkälti digisyntyisiä, eivätkä sisällä arkistoaineistoa, joten arkistoaineiston NER-tunnistuksen kannalta korpuksot ovat rajoittuneita.


Arkistoaineistot, jotka ovat pääosin digitoituja asiakirjoja, tuottavat omat haasteensa. Tarvitaan NER-malli erityisesti digitoitua asiakirja-aineistoa varten. Kehitysprojektit DALAI sekä FIN-CLARIAH olivat mukana kehittämässä erityistä NER-mallia arkistoa-aineistoille. Tavoitteena on malli, joka toimisi paitsi digitoitulla arkistoa-aineistoilla, mutta myös erityyppisillä teksteillä. Arkistoa-aineistolle räätälöidyn NER-mallin kehitystyön tulos on saatavilla ja testattavissa [Kansallisarkiston Hugging Face](#) -sivulla.

## Kansalaisten ja organisaatioiden datalukutaito

**W**ebinaarin viimeisenä puhujana Helsingin yliopiston dosentti ja ohjelmajohtaja Karoliina Snell herätteli tietoisuuttamme datalukutaidon tarpeellisuudesta otsikolla *Datalukutaito vastuullisen päätöksenteon edellytyksenä*. Hän on mukana monitieteisessä DataLit-hankkeessa, jossa kehitetään yhdessä sidosryhmien kanssa ratkaisuja ja työkaluja tietoon perustuvan datalukutaidon tueksi. Tutkimusryhmän keskeisiä tavoitteita ovat ymmärrettävien ja luotettavien käytäntöjen luominen sekä datalukutaidon edistäminen yhteiskunnassa.

Kiteytettynä datalukutaito on ymmärrystä siitä, miten dataa tuotetaan, käsitellään, analysoidaan ja esitetään. Toisin sanoen se on dataan liittyvien keskeisten teknisten, oikeudellisten ja sosiaalisten kysymysten tiedostamista ja ymmärtämistä. Datan ulottuvuuksien käsittäminen rajoituksineen ja edellytyksineen vähentää epärealistisia odotuksia. On selvää, ettei tekoäly pysty vastaamaan kysymyksiin silloin, kun sen pohjalla on epätäydellistä ja jalostamatonta raakadataa. Snell viittaa aiheesta David J. Handin teokseen *Dark Data: Why what you don't know matters*, joka käsittelee ”pimeän datan” olemusta.

Organisaatiot tarvitsevat vastuulliseen päätöksentekoon syvempää datalukutaitoa kuin yksittäiset kansalaiset. Kollektiivinen datalukutaito monimutkaisine järjestelmineen vaatii monialaista ja organisaatioiden rajat ylittävää vastuunjakoa. Tietosuoja ja datan käytön etiikka liittyvät oleellisesti vastuulliseen toimintaan. Paras vallitseva tila on sellainen, jossa algoritmit kohtelevat kansalaisia yhdenvertaisesti.

Tekoäly käsittelee tietoa niin kuin sille opetetaan, mutta muokkaa samalla käyttäjiensä ajattelua. Tilanne elää koko ajan. Paljon tietoa ja erilaisia ajattelumalleja jää koneoppimisen ulkopuolelle, mutta emme voi tietää mitä. Avointa ja kriittistä yhteiskunnallista keskustelua on syytä seurata ja ylläpitää. Paljon tietoa ja ajatuksia herättävän esityksen jälkeen huomio kohdistuu kirjastoihin. Onko datalukutaidosta tulossa uusi kansalaistaito muiden monilukutaitojen joukkoon? 



## Lähteet ja lisätietoa

<https://docplayer.fi/47316000-Digitaalisten-tieto-palveluiden-30-vuotinen-taistelu.html>

<https://keenious.com>

<https://elicit.com/>

<https://www.semanticscholar.org/>

[Tiedonhaku ja tekoäly - Tiedonhaun opas - Oppaat | Guides at Tampere University Library \(tuni.fi\)](#)

<https://openalex.org/>

<https://libraryguides.helsinki.fi/keenious/fi>

[FINER](#)

[FINER-korpus](#)

[TurkuNLP](#)

[Turku NER-korpus](#)

[DALAI](#)

[FIN-CLARIAH](#)

[Kansallisarkiston NER-malli](#)

## Kirjoittajat

MAARIT CEDERBERG

Tampereen yliopiston kirjasto  
maarit.cederberg@tuni.fi

TUULA HURSKAINEN

Suomen ympäristökeskus,  
Avoin tiede  
tuula.hurskainen@syke.fi

EIJA KAJAVA

Eduskunnan kirjasto  
eija.kajava@eduskunta.fi

JUHA LEPPÄMÄKI

Helsingin yliopiston kirjasto  
juha.leppamaki@helsinki.fi

KRISTIINA LÄHDESMÄKI

Helsingin yliopiston kirjasto  
kristiina.lahdesmaki@helsinki.fi

SEIJA RAJANIEMI

VTT, Oulu  
seija.rajaniemi@vtt.fi

# Kirjastoalan tradenomikoulutusta kehitetään työelämälähtöisesti

Seinäjoen ammattikorkeakoulusta valmistuu vuosittain useita kymmeniä kirjastoalan ammattilaisia. Tradenomitutkintoon johdettava koulutus on monipuolista ja antaa hyvät valmiudet alan tehtäviin. Tutkinnon suorittaneiden vahvuutena on käytännön osaaminen ja uskallus tarttua tehtäviin heti työelämän alkaessa. Tässä artikkelissa yliopettaja Ari Haasio kertoo SeAMK:n kirjasto- ja tietopalvelualan koulutuksesta sekä omasta työstään opettajana, tutkijana ja tietokirjailjana.

**S**einäjoen ammattikorkeakoulu tarjoaa väylän kirjasto- ja tietopalvelualan osaajaksi. Kirjasto- ja tietopalvelualan tradenomikoulutuksen kokonaislaajuus on 210 opintopistettä. Seinäjoen lisäksi myös Turun ammattikorkeakoulussa voi opiskella kirjasto- ja tietopalvelualaa, mutta Turussa ensimmäinen vuosi on yleisiä tradenomiopintoja, sen jälkeen voi valita suuntautumisvaihtoehdon kirjastoalan.

”Vain Seinäjoen ammattikorkeakoulussa on pelkästään kirjasto- ja tietopalvelualaa koskeva tradenomiopinto. Meillä alan opiskelu alkaa heti ensimmäisestä päivästä – ja se on meidän vahvuus. Tradenomikoulutuksen lisäksi meillä voi työn ohessa suorittaa 60 opintopisteen laajuisen kirjasto- ja tietopalvelualan diplomin”, kertoo Seinäjoen kirjasto- ja tietopalvelualan yliopettaja Ari Haasio.

## Harjoittelujaksot tärkeä osa opintoja

Seinäjoella tradenomikoulutukseen sisältyy 133 opintopisteen osuus erilaisia ammattiopintoja, joista pakollisia ovat muun muassa tiedonhakuun, asiakaspalveluun, juridiikkaan, markkinointiviestintään ja kirjastopalvelujen kehittämiseen liittyvät opintojaksot. Vaihtoehtoisia ammattiopintoja opiskelijat voivat valita 20 opintopisteen verran. Tarjolla on esimerkiksi informaatioteknologiaan, johtamiseen, kirjasto- ja kulttuurihistoriaan, sosiaaliseen mediaan sekä lasten ja nuorten kirjastotyöhön liittyviä teemoja.

”Myös kulttuurituotantoa voi valita vaihtoehtoisissa ammattiopinnoissa. Tämä liittyy tapahtumatuotantoon, joka on nykyisin tärkeää yleisten kirjastojen puolella”, sanoo Haasio.

Ammattiopintojen lisäksi Haasio painottaa opiskeluun sisältyvän har-

joittelun sekä opinnäyteprosessin merkitystä.

”Hyvin tärkeä osa opintoja on harjoittelu, jonka laajuus on 30 opintopistettä. Loppuvaiheessa myös opinnäytetyöprosessi on tärkeä, siihen sisältyy varsinaisen opinnäytteen lisäksi tutkimusmenetelmiä käsittelevä opintojakso.”

Entä millaisia erikoistumismahdollisuuksia SeAMKin koulutus tarjoaa, jos opiskelija on kiinnostunut esimerkiksi tieteellisistä kirjastoista ja niiden palveluista?

”Erikoistuminen tapahtuu lähinnä harjoittelujaksojen aikana, mutta jonkin verran voi tietysti erikoistua valitsemalla vaihtoehtoisista kurseista itseä kiinnostavia teemoja. Valitettavasti meillä ei kuitenkaan ole varsinaisesti tieteellisiä kirjastoja koskevaa pakettia.”

Haasion mukaan tieteellisiin kirjastoihin liittyviä teemoja, kuten avointa tiedettä, yritetään tuoda enemmän mukaan myös SeAMK:n opintoihin.

”Avoin tiede ja avoin julkaisu-toiminta on pyritty nostamaan esiin uute-na toimintana. Esimerkiksi itse opetan tietokirjallisuutta ja käsittelen omassa opetuksessani myös avointa julkaisemista ja siihen liittyviä asioita.”

Yliopistojen informaatiotutkimuksen alaan liittyvistä teemoista Seinäjoen koulutuksessa korostuu tiedonhankintatutkimus, koska se on Haasion omaa erikoisalaa.

”Opintoihin sisältyy tiedonhankintaa ja tiedonhakua aika laajasti, niistä tulee yhteensä 15 opintopisteen koko-

naisuus. Mielestäni opiskelijoiden on ymmärrettävä se koko prosessi, myös teoria, jotta he voivat tehdä hakuja tuloksetkaasti.”

## Työelämän osaamistarpeista keskustelua vuosittain

SeAMKin kirjasto- ja tietopalvelualan koulutusta kehitetään aktiivisesti. Työelämän osaamistarpeiden kuulemiseen on luotu niin sanottu pyöreänpöydän keskustelu, jossa koulutuksen suunnittelijat saavat vuosittain tietoa työelämän tarpeista ja toiveista. Keskustelut antavat hyvän perustan koulutuksen kehittämiseksi.

”Tässä keskustelussa ovat mukana joka toinen vuosi tieteellisten ja erikoiskirjastojen edustajat ja joka toinen vuosi yleisten kirjastojen edustajat. Yleisemminkin työelämälähtöisyys on meillä keskeistä ja yritämme erilaisten kontaktien kautta saada koko ajan tietoa työelämään liittyvistä tarpeista”, sanoo Haasio.

Kirjaston osaamistarpeiden muutoksiin liittyy omat haasteensa, joita koulutuksessa pitäisi ennakoita. Haasio nostaa esiin osaamisalueita, jotka SeAMK:n koulutuksessa ovat painotuneet. Lähtökohtana ovat erityisesti yleisiin kirjastoihin liittyvät osaamistarpeet.

”Nyt tekoäly on iso juttu, joka täytyy huomioida ja tulee vaikuttamaan myös tulevaisuudessa. Yleisten kirjastojen puolella tapahtumien tuottamisella on iso merkitys. Ja kirjastoitan ovat tänä päivänä yhä enemmän myös tuot-

tajia, eivät siis pelkäs-  
tään tiedon välittäjiä.  
Myös digitaalisuuden  
uudet muodot kaik-  
kinensa ovat tärkei-  
tä ja niiden käyttöön  
ihmisiä täytyy kouluttaa, tässäkin ylei-  
sillä kirjastoilla on merkittävä rooli.”

### Osa valmistuneista jatkaa yliopistossa

Seinäjoella kirjasto- ja tietopalvelualan  
tradenomikoulutuksen aloittaa vuosit-  
tain noin 30 opiskelijaa. Haasion arvi-  
on mukaan valmistuneita vuonna 2023  
oli yhteensä 25. Opintojen virallinen  
kesto on 3,5 vuotta. Osa opiskelijoista  
hakeutuu amk-opintojen jälkeen jat-  
ko-opintoihin yliopistoon.

”Vuosittain useita valmistuneista  
jatkaa yliopistoon, pääasiassa Tampe-  
reelle informaatiotutkimuksen opin-  
toihin. Sinne he voivat hakea omassa  
kiintiössään maisteriohjelmaan ja val-  
mistua sieltä kahdessa vuodessa. Yhte-  
nä esimerkkinä voisin myös mainita  
opiskelijan, joka valmistui ensin meil-  
tä ja opiskeli sitten Tampereella in-  
formaatiotutkimuksen maisteriksi. Ja  
nyt olen itse yksi hänen väitöskirjan  
ohjaajistaan.”

Seinäjoen opiskelijoiden taustat  
vaihtelevat ja mukana on jonkin ver-  
ran myös alanvaihtajia.

”Joka vuosi on muutamia, joilla  
on jo joku muu tutkinto, ja joukossa  
on maistereitakin. Myös opiskelijo-  
iden ikä vaihtelee ja mukana on yleensä  
joitakin perheellisiä ja keski-ikäisiä.

### Osa opiskelijoista hakeutuu amk-opintojen jälkeen jatko-opintoihin yliopistoon.

Ja diplomikoulutus-  
ta suorittavissa käy-  
tännössä kaikki ovat  
vähän iäkkäämpiä.”

Haasion mukaan  
opiskelijoiden kiin-  
nostus on laaja-alaista, jolloin on vai-  
kea sanoa mitkä teemat tai ammatilliset  
näkökulmat kiinnostavat erityisesti.

”Esimerkiksi lasten ja nuorten kir-  
jastotoiminta kiinnostaa monia, ja li-  
säksi vaikkapa sellaiset teemat kuin  
saavutettavuus, informaatioarkkiteh-  
tuuri ja sosiaalinen media. Mutta kiin-  
nostus on usein laajaa eikä voi oikein  
sanoa, että olisi jotain tiettyjä paino-  
tuksia.”

### Käytännön osaaminen ja uskallus vahvuutena

**M**illaisiin kirjastoihin tai or-  
ganisaatioihin tradenomi-  
tutkinnon suorittaneet  
kirjastoalan ammattilaiset sijoittuvat?  
Tätä ei ole tarkemmin selvitetty, mutta  
Haasio antaa oman arvionsa tilanteesta

”Voisin ravistaa hihasta, että vain  
10–15 prosenttia opiskelijoista hakeu-  
tuu tieteellisiin kirjastoihin tai erikois-  
kirjastoihin, loput sijoittuvat yleisiin  
kirjastoihin. Suurin osa opiskelijoista  
suuntautuu jo harjoitteluvaiheessa  
yleisiin kirjastoihin, mutta vuosittain  
harjoittelijoita on ollut myös tieteelli-  
sissä ja erikoiskirjastoissa.”

Entä millaisia ovat amk-tutkinnon  
suorittaneiden vahvuudet verrattuna  
yliopistokoulutuksen saaneisiin?

”Olen jutellut tästä kirjastotoi-

menjohtajien ja vastaavien henkilöiden kanssa. Tiedän sen perusteella, että meidän opiskelijoiden vahvuudet ovat siinä, että he osaavat tehdä käytännössä asioita heti, kun he aloittavat työn. He osaavat ja uskaltavat tehdä, eivät siis osaa vain teoriassa. Tästä heitä usein kiitellään. Tietysti kukaan ei tule valmiina työelämään, mutta valmiudet ovat hyvät. Tähän liittyy myös se, että meillä on paljon työelämälähtöisiä projekteja, jotka tehdään siis ihan oikeille työnantajille.”

### Yliopettaja, tutkija ja tietokirjailija

**H**aasio on toiminut SeAMKissa kirjasto- ja tietopalvelualan yliopettajana vuodesta 2008. Ammattikorkeakoulun yliopettajan tehtäväkuva on varsin laaja.

”Normaalin opetustyön lisäksi tehtäviin sisältyy opinnäytetöiden ohjausta. Lisäksi yliopettajalla on julkaisuvelvollisuus ja hänen tulee myös hakea hankerahoitusta sekä toimia hankkeissa projektipäällikkönä ja osallistua muutenkin hankkeisiin”, kertoo Haasio.

Yliopettajan tehtävien ohella Ha-



SeAMK:n yliopettaja Ari Haasio toimii opettajan työnsä ohella tutkijana ja tietokirjailijana. Kuva: Ari Haasio.

asio on ollut tuottelias tietokirjailija ja tutkija.

”Teen jatkuvasti tutkimusta. Olen väitellyt vuonna 2015

informaatiotutkimuksesta, aiheena oli sosiaalisesti vetäytyneet henkilöt, hiki-komorit, ja heidän toimintansa verkossa. Teen edelleen tutkimusta samasta aiheesta, mutta tutkin myös pimeän verkon huumekaupan informaatiokäytänteitä yhdessä Tuomas J. Harviaisen ja eräiden ulkomaisten tutkijoiden kanssa. Yleisempää tietokirjallisuutta olen julkaissut muun muassa historiallis-sosiologisista aiheista. Seuraavaksi on tulossa tietokirja riiteistä ja rituaaleista.”

Haasion tekemiin tietokirjoihin sisältyy myös tiedonhankinnan oppaita sekä kirjoja esimerkiksi netin pimeästä puolesta. Onko jokin hänen tietokirjoissa käsittelemistään teemoista muuttunut entistäkin tärkeämmäksi myös kirjastoammattilaisen näkökulmasta?

”Sanoisin että tiedonhaku on yksi kivijalka. Meillä on usein se illuusio, että osaamme, kun käytämme omaa kirjastojärjestelmää, Finnaa ja Googlea. Niillä pääsee alkuun, mutta minun yksi lempilauseeni on, että Googlen ulkopuolellakin on elämää.”

### Kirjoittaja

MIKA HOLOPAINEN

Helsingin yliopiston kirjasto  
mika.holopainen@helsinki.fi



Emilia Karjalainen ja Irma Reijonen

# SLAAVILAINEN KIRJASTO - paikka kohtaamisille ja aineistoista inspiroitumiselle

Kansalliskirjastossa sijaitseva Slaavilainen kirjasto tarjoaa alkuperäislähteitä ja tutkimuskirjallisuutta Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen käyttöön sekä kaikille slaavilaisista maista ja kulttuureista kiinnostuneille lukijoille. Erityisesti Venäjän keisarikunnan aikana saatujen vapaakappaleiden ympärille muodostunut kokoelma on karttunut jo 1800-luvulta lähtien. Slaavilainen kirjasto viettää tänä vuonna juhlavuottaan, sillä osana Kansalliskirjastoa se on ollut vuodesta 1924 lähtien.

Slaavilaisen kirjaston kokoelmien muodostuminen perustuu suurelta osin Suomen autonomian ajan vapaakappaleoikeuteen. Kuningallinen Turun akatemia oli saanut painotuotteita vapaakappaleina Ruotsin kuningaskunnan alueelta, ja samaa oikeutta toivottiin myös Suomen siirtyessä osaksi Venäjän keisarikuntaa. Vuonna 1828 vahvistettiin oikeus vapaakappaleisiin koko Venäjän kei-

sarikunnan alueelta. Tämä oli poikkeuksellista, sillä vastaavanlainen oikeus oli vain kahdella muulla instituutiolla: Pietarin tiedeakatemiassa ja Pietarin Keisarillisella julkisella kirjastolla.

Tämä päätös tekee Kansalliskirjaston Slaavilaisen kirjaston kokoelmasta kansainvälisesti ainutlaatuisen – vastavia tuon ajan kokoelmia ei ole muualla Venäjän ulkopuolella.



Slaavilaisen kirjaston kokoelmassa on noin puoli miljoonaa nidettä. Kuva: Marko Oja.

## Kokoelmalla pitkä ja monivaiheinen historia

Slaavilaisen kirjaston, aiemmalta nimeltään Venäläisen kirjaston, erotteli ja järjesti omaksi kokoelmakseen venäjän historian, kielen ja kirjallisuuden professori Jakob Grot lukuvuonna 1844–45. Suomen itsenäistymisen jälkeen Venäläisen kirjaston kohtalo oli avoin: maiden välinen raja oli suljettu, yleinen ilmapiiri venäläistä kulttuuria kohtaan oli muuttunut ja vapaakappaleoikeuskin oli rauennut.

Kokoelman arvo ja tulevaisuuden potentiaali tutkimukselle kuitenkin tunnustettiin – kirjastonhoitaja Andrei Igelströmin ehdotuksesta yliopiston konsistori nimitti komitean, jonka tehtävä oli selvittää Venäläisen kirjaston tulevaisuus. 1920-luvulla kokoelman kohtalolle oli useita vaihtoehtoja mukaan lukien kokoelman siirtäminen Prahaan, jonne oli muodostunut eräänlainen Venäjältä emigroituneiden akateeminen keskus. Lopulta Venäläistä kirjastoa ei luovutettu Venäjälle Tarton rauhansopimuksen pohjalta käydyissä arkistoneuvotteluissa, eikä myöskään siirretty Prahaan, vaan se liitettiin osaksi Helsingin yliopiston kirjastoa, nykyistä Kansalliskirjastoa.

## Monikielinen kokoelma alkuperäislähteitä ja tutkimuskirjallisuutta

**S**laavilaisen kirjaston kokoelma on kooltaan noin puoli miljoonaa nidettä. Nykyisin tutkimuskirjallisuutta hankitaan slaavilaisten



Slaavilaisen kirjaston sanakirjakokoelma on laaja, mutta sitä ei ole ehditty luetteloida takautuvasti. Kaikkia kokoelman sanakirjoja ei siis löydy Kansalliskirjaston hakupalvelusta. Kuvassa sanakirjoja eskimokielellä, inguuksi ja komiksi. Kuva: Emilia Karjalainen.

kielten lisäksi myös monilla muilla Euroopassa käytetyillä kielillä. Venäjänkielistä aineistoa on eniten, seuraavaksi eniten on puolankielistä aineistoa. Kielten moninaisuus näkyy kokoelmassa hyvin: slaavilaisista kielistä edellä mainittujen lisäksi paljon on myös tšekin-, serbian-, ukrainan-, bulgarian- ja kroatiankielistä aineistoa. Neuvostoliitossa julkaistiin myös paljon vähemmistökielten sanakirjoja; kokoelmasta löytyykin niin komin, inguušin kuin jupikkikielten sanakirjoja.

Vapaakappaleoikeudesta huolimatta aivan kaikkea keisarikunnassa painettua ei saatu. Kokoelma on kuitenkin monipuolinen aihealueiltaan ja aineistotyypeiltään. Kokoelmassa on esimerkiksi lääketieteellisiä julkaisuja, tilastotiedettä, juridiikkaa, historiaa



Slaavilaisen kirjaston kuvakokoelma sisältää muun muassa propagandajulisteita sotien ajoilta. "Ihmiskunnan vihollinen" (1914) kuvaa Saksan keisaria Vilhelm II pirua muistuttavana hahmona. Hahmon ympärillä on mainittu kaupungit Reims ja Leuven, jotka hänen armeijansa valloitti.

sekä kaunokirjallisuutta. Aineistoa on niin kirjoja ja lehtinä kuin myös postikortteina, karttoina, pienpainatteina sekä julisteina. Vapaakappaleoikeus ulottui koko keisarikuntaan, joten aineistoa saatiin myös vähemmistökielillä. Näistä aineistoista on muodostettu julkaisun kielen mukaiset alakokoelmat, esimerkiksi Turcica, Georgica,

Estonica ja Lettonica. Näiden kokoelmien aineistot ovat enimmäkseen uskonnollista, opetuksellista, viihde- ja uutiskirjallisuutta sekä kaunokirjallisuutta.

### Hankinnan painopisteinä humanistiset ja yhteiskuntatieteet

I tsenäistymisen jälkeen, eli vapaakappaleoikeuden poistuttua, Venäläinen kirjasto kohdensi hankintansa painopisteet humanistisiin tieteisiin ja yhteiskuntatieteisiin. Painopistealueet ovat nykyisinkin samankaltaiset: Slaavilainen kirjasto palvelee erityisesti historiantutkimusta, kirjallisuudentutkimusta, kielentutkimusta, taiteiden tutkimusta, kulttuurintutkimusta, filosofian ja uskonnon tutkimusta sekä yhteiskuntatieteitä. Kirjasto tarjoaa myös mielenkiintoisia aineistoja kenelle tahansa slaavilaisista maista, kielistä ja kulttuureista kiinnostuneille.

Kokoelmasta suurin osa on löydettävissä [Kansalliskirjaston hakupalvelusta](#). On kuitenkin paljon aineistoja, jotka ovat löydettävissä vain kortiston tai erillisen luettelon avulla. Esimerkiksi vanhemmat lehdet ja sarjat löytyvät parhaiten kortiston avulla. Myös kuvakokoelma on tällä hetkellä löydettävissä vain luettelon avulla. Kuvakokoelma sisältää erilaisia painokuvia muotokuvista ja maisemakuvista propagandajulisteisiin ja ikonien esipiirroksiin. Kuvakokoelmaa on hiljattain käyty läpi, konservoitu sekä ryhdytty kuvailemaan aiempaa tarkemmin.



## Lahjoituksia tarjotaan paljon, mutta niitä vastaanotetaan vain perustelluista syistä.

Tarkoitus olisi saattaa tämä monipuolinen ja erityinen aineisto helpommin löydettäväksi.

Painetun aineiston lisäksi Slaavilainen kirjasto tarjoaa käyttäjilleen myös sähköisiä aineistoja. Yksi tärkeimmistä tietokannoista on Venäjän ja entisten neuvostotasavaltojen tekstuaalisen median portaali Integrum Profi, jonka sanoma- ja aikakauslehtien arkisto ulottuu 1990-luvun alusta nykypäivään. Myös merkittävistä lehdistä, kuten Literaturnaja gazetasta ja Pravdasta on asiakkaille käytössä sähköinen arkisto sekä lehden uusimmat numerot.

Hankintojen lisäksi kokoelma karttuu myös lahjoitusten avulla. Lahjoituksia tarjotaan paljon, mutta niitä vastaanotetaan vain perustelluista syistä. Erityisesti vapaakappaleajan kokoelmasta puuttuvia teoksia otetaan mieluusti vastaan. Myös 1980–90-lukujen vaihteessa julkaistua kirjallisuutta toivottiin aiemmin lahjoituksina, sillä tuona aikana kirjahankinta oli erityisen hankalaa ja kokoelma oli jäänyt puutteelliseksi. Tällä hetkellä vaikuttaisi kuitenkin siltä, että puutteita on saatu lahjoitusten avulla täydennettyä melko hyvin: aineiston julkaisu vuosien

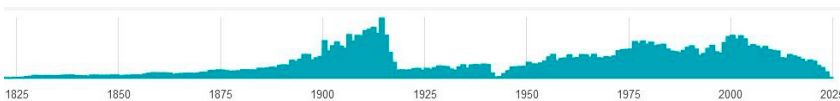
jakaumassa ei näy merkittävää laskua 1980–90-lukujen kohdalla.

### Kaikille avoin kirjasto

Venäläisen kirjaston perustaminen oli vahvasti kytköksissä venäjän kielen ja kirjallisuuden opetukseen ja tutkimukseen. Toisaalta jo tuolloin kasvava venäjänkielinen väestö löysi kirjastosta itselleen luettavaa, vaikka Helsingissä toimi useita muitakin venäjänkielisiä kirjastoja. Edelleenkin tutkijoiden ja opiskelijoiden lisäksi asiakkaana voi olla kuka tahansa slaavilaisia kieliä osaava tai slaavilaisista maista ja kulttuureista kiinnostunut. Kääntäjät, kirjailijat, sukututkijat ja Suomessa asuvat venäjänkieliset ovat yliopistolaisten lisäksi aktiivisimmat käyttäjäryhmät.

Kansainväliset Venäjä-tutkijat löysivät Slaavilaisen kirjaston jo 1940-luvun lopulla. USA:sta saapui yksittäisiä tutkijoita Fullbright-stipendiaatteina. 1950-luvulla kirjaston kortistot mikrofilmattiin ja tieto kokoelmasta levisi mikrofilmirullien välityksellä suurimpiin kirjastoihin Yhdysvalloissa ja Euroopassa. Charles E. Timberlaken artikkeli Slavic Review:ssä syyskuussa 1966 toi kirjaston kokoelmien hyödyllisyyden laajan tutkijayhteisön tietoon.

Yhä useampi tutkija alkoi käydä Slaavilaisessa kirjastossa säännöllisesti, yleensä kesäisin. Kylmän sodan aikana Helsinki oli hyvä tukikohta Venäjä-tut-



Kansalliskirjaston hakupalvelusta löydettävän Slaavilaisen kirjaston aineiston julkaisu vuosien jakauma.



Helsingin yliopistossa työskentelyni tärkeimpänä saavutuksena pidän sitä, että yliopisto ja koko Helsingin kaupungin väestö on saanut venäläisen kirjaston, joka on perustettu minun uurastukseni tuloksena, ja josta kuka tahansa voi lainata kirjoja ilmaiseksi. Tätä mukavuutta käyttävät hyväkseen erityisesti Suomenlinnan merimiehet, mutta on myös muita lukijoita. Muut saavutukseni jäävät toistaiseksi mahdollisuuden asteelle. (Grot 1895, 39. Suom. K.E.)

Jakob Grotin luonnehdinta ajastaan Helsingin yliopistossa. (Grot, Jakob: Neskol'ko dannyh k ego biografii i harakteristiki. Sankt-Peterburg, 1895. Sitaatin suomennos: Kirsti Ekonen.)

kijalle, sillä täältä käsin oli helppoa käydä Leningradin ja Moskovan arkistoissa ja kirjastoissa täydentämässä tutkimusaineistoja. Tutkijoita saapui Pohjois-Amerikasta, Euroopan maista ja Japanista. 1990-luvulla joukkoon liittyi myös tutkijoita Venäjältä. Vähitellen kävijöistä muodostui tutkijoiden yhteisö, jonka keskushahmona oli arvostettu historian ja kulttuurin tutkija professori Richard Stites. Lukusalissa työskentelevä opiskelija saattoi yllättyä havaitessaan, että hänellä juuri luettava olevan kirjan kirjoittaja istui vierisellä paikalla.

Nykyään vierailevat tutkijat työskentelevät lyhyemmän aikaa, tyyppillisesti muutaman viikon. He käyttävät lyhyen ajan tehokkaaseen aineiston keruuseen. Analyysi ja kirjoittaminen jää tehtäväksi muualla kuin kirjastossa. Ennakkokartoitus kirjaston tarjonnas-

ta on välttämätöntä ja tutkijat ottavatkin yhteyttä sähköpostitse, kun alkavat valmistella vierailuaan. Kirjaston henkilökunta auttaa heitä paikantamaan tarvitsemansa aineiston, olipa se saatavilla verkossa tai omassa kokoelmassa. Kirjaskanneri on ahkerassa käytössä.

### Kansainvälisen politiikan ja konfliktien ristipaineissa

**K**ansainvälinen politiikka, erilaiset konfliktit ja sodat ovat näkyneet voimakkaasti Slaavilaisessa kirjastossa ja tuoneet ulkoisia paineita kirjaston toimintaan. Paineista huolimatta kirjasto on aina hankkinut aineistonsa poliittisesta tilanteesta riippumatta pyrkiessä monipuolisuuteen ja pitkäjänteisyyteen myös tulevia tutkimustarpeita ajatellen. Esimerkiksi kylmän sodan aikana kirjasto hankki kattavasti myös Venäjältä ja Itä-Euroopan maista emigroituneiden kirjailijoiden ja tutkijoiden teoksia. Monelle Neuvostoliitosta Suomeen muuttaneelle Solženitsynin Vankileirien saaristo olikin avainteos oman maan historian peiteltyjen ja vaiettujen vaiheiden ymmärtämiseen. Neuvostoliitossa teosta oli saatavilla vain maanalaisina painoksina, eikä Suomessakaan sitä ollut saatavilla kaikissa kirjastoissa.

Viime vuosina Slaavilaiselle kirjastolle on muutaman kerran esitetty vaatimuksia poistaa aineistoja kokoelmasta, koska ne sisältävät suoranaista propagandaa tai valheellisia ja vääristeleviä väitteitä. Kaikenlaisiin sensurointipyrkimyksiin on vastattu

korostamalla kirjaston perustehtävää palvelulla tutkimusta nyt ja tulevaisuudessa, eikä niiden vuoksi ole rajoitettu aineistojen hankintaa. Tutkimuskirjallisuuden lisäksi on tärkeä tarjota myös tutkimusaineistoa, ja tätä näkökulmaa saattaa olla vaikea ymmärtää, jos ei itse ole tehnyt tutkimusta. Kirjastossa ny-

kyään opastetaan kriittisen lukutaitoon ja julkaisujen arviointiin. Yhteiskunnallisista ja poliittisista myllerryksistä huolimatta Slaavilainen kirjasto on pystynyt jatkamaan toimintaansa ja löytänyt kulloiseenkin tilanteeseen sopivan toimintatavan. 💡

### Slaavilainen kirjasto

- 500 000 nidettä, yli 10 hyllykilometriä, yli 240 000 kirjaa hakupalvelun kautta löydettävissä
- Vuosikartunta: 1500 kirjaa
- Hankittujen sähköisten aineistojen lukumäärä: 16 kpl
- Kokoelmasta digitoitu venäläisten futuristikirjojen kokoelma 44 nimekettä, 12 kpl tekijänoikeuksista vapaita (<https://www.doria.fi/handle/10024/103430>)
- Kansalliskirjaston, Helsingin yliopiston kirjaston ja Aleksanteri-instituutin ylläpitämä tiedonhankinnan verkko-opas: [https://libraryguides.helsinki.fi/russian\\_and\\_eastern\\_european\\_studies/primary\\_sources](https://libraryguides.helsinki.fi/russian_and_eastern_european_studies/primary_sources)
- Slaavilaisen kirjaston juhluvuoden 2024 ohjelma: <https://www.kansalliskirjasto.fi/fi/slaavilaisen-kirjaston-juhlavuosi-2024>

### Kirjoittajat

EMILIA KARJALAINEN  
Kansalliskirjasto  
emilia.e.karjalainen@helsinki.fi

IRMA REIJONEN  
Kansalliskirjasto  
irma.reijonen@helsinki.fi

Ritva Niskala

# KIRJASTOTÖISSÄ AFRIKASSA

## OSA 3: NAMIBIAN KIRJASTOVERKKO UUDISTUU

Ritva Niskala toimi vuodesta 2001 alkaen kirjastojen kehittämis-tehtävissä Namibiassa. Tässä artikkelissa Niskala kertoo Nami-bian kirjastoverkon uudistamiseen liittyvistä vaiheista 2000-luvun alkupuolella. Aiemmin on julkaistu artikkelisarjan osat 1 ja 2, joissa Niskala kuvasi kokemuksiaan kirjastoalan tehtävissä Mosambikis-sa 1990-luvun loppupuolella sekä Namibiassa vuosina 2013–2021.

**K**iinnostavimpia hankkeita Nami-bian työurallani olivat yleisten kirjastojen kehittäminen tietopalvelu- ja oppimiskeskuksiksi ja kolmen maakuntakirjaston perustaminen.

Muutokset mahdollisti rahoitus kahdesta kansainvälisten organi-saatioiden ja Namibian hallituksen rahoittamasta kehitysyhteistyöohjel-masta: Education Sector Improvement Programme (ETSIP) ja Millen-nium Challenge Account Namibia (MCA-Namibia). Kumpaankaan oh-jelmaan kirjastosektorin kehittämistä

ei alun perin hyväksytty. Rahoituk-sen saivat järjestymään kaksi Nami-bian opetusministeriön kirjasto- ja arkisto-osaston johtajaa, jotka olivat ammatillisesti, hallinnollisesti ja per-soonina kvyvykkäitä. Tehtävässä toimi ensin Ellen Namhila, joka oli suoritanut kirjastoalan tutkinnon Suomes-sa Kirjastoseuran stipendiaattina, ja hänen jälkeensä Veno Kauaria, joka oli valmistunut alalle Yhdysvalloissa Namibian vapautustaistelun ajan pa-kolaisena.



Maakuntakirjastojen avajaiset vuonna 2014. Gobabis, Omaheken maakunta. Kuva: Ritva Niskala.

## Taistelu Maailmanpankin kanssa ja yleisten kirjastojen muutos

Namibiassa toteutettiin 2000-luvun alussa laaja koulutuksen kehittämisohjelma (Education Sector Improvement Programme, ETSIP) kansainvälisellä kehitysyhteistyörahoituksella. Kirjasto- ja arkisto-osaston johtaja, Ellen Namhila onnistui laajoilla päättäjätason verkostoillaan saamaan yleisten kirjastojen verkon sekä Kansalliskirjaston ja Kansalliskirjaston toimintojen kehittämisen mukaan ohjelmaan, suunnittelua johtaneen Maailmanpankin tiimin kovasta vastustuksesta huolimatta. (Namhila, 2013; Republic of Namibia, 2007, 57–64).

Näkyvin saavutus ETSIPin kirjasto-ohjelmassa oli Namibian yleisten kirjastojen mallin ja toimintatavan muuttaminen pienistä vähän käytetyistä lainakirjastosta opiskelu- ja tietopalvelukirjastoksi. ETSIPin takaaman rahoituksen turvin luotiin yleisten kirjastojen verkon atk-malli ja hankittiin yleisötietokoneet, kopiokoneet ja internet-yhteys vähitellen kaikkiin 60 yleiseen kirjastoon. (Republic of Namibia, 2006). Tiloja uudistettiin vastaamaan opiskelun tarpeeseen ja aineistonhankinnan perusteita laajennettiin kaikkien koulutusasteiden oppimateriaaleihin. Uusia aikuiskoulutuskeskus-kirjasto-palvelupisteitä alettiin rakentaa ja se laajensi maaseudun kirjastoverkkoa. Tärkeä osatekijä, joka tuki muutosten toteuttamista ja kestävyttä, oli henkilöstön päteväi-

tymiskoulutuksen ja atk-koulutuksen rahoittaminen.

## Laadukkaan koulutuksen vientiajatuksia voi soveltaa myös kirjastosektorilla

**Y**leisten kirjastojen muutosta tuki Suomen ja Namibian välinen yhteistyö. Vuonna 2002 alkanut Vantaan, Espoon ja Helsingin monialainen yhteistyöprojekti Windhoekin kaupungin kanssa tuki yhtenä konkreettisenä kohteena pääkaupungin laidalla köyhien asuinalueiden vyöhykkeelle kahta kirjastoa: Greenwell Matongon perustamista ja Maxuililin laajentamista ja näiden kirjastojen palvelujen kehittämistä. Kaupunkien laidoilla epävirallisilla asuinalueilla elää äärimmäisessä köyhyydessä tai minimitoimeentulolla ainakin 40% maan väestöstä. Greenwell Matongon ja Maxwililin kirjastoista tuli eläviä todisteita



Windhoekin monet kasvot. Informal settlements eli köyhän väestön itserakennettujen alumiinipeltiasumusten alueet kasvavat jatkuvasti köyhyyden, työttömyyden ja maaltamuuton takia. Kuva: Ritva Niskala.

siitä, että kirjastoja tarvitaan ja käytetään aktiivisesti vähävaraisen väestön asuma-alueilla.

Vuosina 2012–2017 Namibiassa toteutettiin Kirjastot ja kehitys -hanke Suomen kirjastoseuran, Namibian Opetusministeriön kirjasto- ja arkisto-osaston sekä Tanzania Library Service Boardin yhteistyöprojektina. Se jatkoi maanlaajuisesti toimia, joilla tuotiin yleisten kirjastojen kautta tietoyhteiskunnan palveluita ruohonjuuritasolle. Hanke palkkasi kaksi paikallista atk-alan ammattilaista, järjesti työpaikkoja ja yleisten kirjastojen työntekijöiden opintomatkoja Suomeen. Hankkeen avulla luotiin ja vakiinnutettiin uusia yleisen kirjaston toimintamalleja ja palveluja, jotka lähtivät kansallisista tarpeista ja tukivat digitaalista tasa-arvoa ja opiskelua sekä elinkeinoelämän edellytyksiä (Mcharazo, 2012).

Kirjastot ja kehitys -hankkeen osana toteutettiin myös vaikuttavuustutkimus. Sen tulokset näyttivät selvin luvuin, miten uudistuneiden yleisten kirjastojen käyttö konkreettisesti hyödytti eri väestöryhmiä: oppimistulokset olivat parantuneet; tietotekniset taidot olivat parantaneet pienyrityksien taloutta ja lisänneet säädösten tuntemusta ja noudattamista. Työttömät olivat saaneet työpaikkoja ja monet olivat löytäneet apua terveysongelmiin tai saaneet hyödyllistä tietoa hallinnon

prosesseista tai kansalaisyhteiskunnasta. (Mchombu, 2015).

## Kirjastot mukaan suuren kansalliseen kehitysohjelmaan

Vuonna 2006 tapahtui jotain merkittävää Namibian kirjastolaitoksen kehityksen kannalta. Ellen Namhila oli saanut yllättäen tietää suuresta USA:n Millennium Challenge Account (MCA) kehitysyhteistyöohjelmasta, josta Namibian hallitus oli hakenut rahoitusta. Hakeamus oli hyväksytty ja alkamassa olivat kansallisen tason neuvottelut siitä, mitä kehitystarpeita rahoitettaisiin.

Millennium Challenge Corporation (MCC), USA:n hallituksen rahoittama, itsenäisesti toimiva instituutio, rahoittaa kehittyvissä maissa määräämisiä MCA-kehitysohjelmia, joiden tavoite on lisätä talouskasvua ja poistaa köyhyyttä. Hankkeet kestävät yleensä viisi vuotta.

Namibian Opetusministeriö oli alkanut valmistella ETSIP ohjelmaan perustuvaa ehdotusta koulutussektori komponenteista osaksi kansallista ohjelmaa. Se olisi vahva ehdokas, johon Maaailmanpankin tutkimuksiin perustuvista ja Maaailmanpankin hyväksymistä strategisista suunnitelmissa. Kirjastosektoria ei nytkään ollut tarkoitus edes harkita. Ellen Namhila kuuli hyvien tietolähteittensä kautta suunnittelusta ja kutsui itsensä suunnitteluryhmään. Myöhemmin hän käytti aktiivisesti laajoja päättäjätä-

**Hankkeen avulla luotiin ja vakiinnutettiin uusia yleisen kirjaston toimintamalleja ja palveluja.**

son verkostojaan tuodakseen kirjastosektorin kehittämisen hyödyt esille maakuntatason konsultaatioprosesseissa ja lopullisessa hallitustason päätöksentekoprosessissa. Kirjastoverkon kehittäminen perustamalla kolme maakuntakirjastoa, otettiin osaksi hallituksen esitystä MCC:lle.

Kansallisen esityksen komponenttien lopullisesta hyväksymisestä päättää kuitenkin MCC omalla tiukalla due diligence -prosessillaan. Ensi vaihe on puhtaasti taloustieteellinen: projektien on pystyttävä osoittamaan rahallista tuottoa sijoitetulle pääomalle. Tämä on haasteellista, ellei mahdotonta sosiaalisten alueiden kehittämisessä. Löysin tutkimuksia USA:sta, Euroopasta ja Australiasta, missä on kehitetty menetelmiä kirjastojen taloudellisten vaikutusten laskemiseksi. Ympäristö- ja muiden ei-aineellisten arvojen rahal-

lisen arvon määrittelyyn perustuvissa malleissa arvioidaan ihmisten kokema hyöty kirjastopalveluista ja muutetaan se rahalliseksi arvoksi. Toimitimme MCC:lle yhteenvedon näistä tutkimuksista. Kuulin MCC:n edustajalta, että MCC:n ekonomistit hylkäsivät kirjastojen vaikuttavuustutkimukset taloustieteellisesti kestäättömänä pehmotieteenä, joka perustuu mielipiteisiin ja mielikuviin, ei faktaan. Kuitenkin se, että esitimme kirjaston taloustieteellistä vaikuttavuutta mittavien tutkimusten tulokset, vei esityksen toiseen vaiheeseen. Kirjastoverkon kehittäminen pääsi kansainvälisen koulutussektorin asiantuntijaryhmän arviointiin.

Kun myöhemmin haastattelin MCC:n päätöksentekoprosessin tuntevaa henkilöä, sain tietää, että ratkaisevat tekijät siihen, että koulutussektorin



Digitaalista tasa-arvoa rakentamassa. Yleisten kirjastojen ilmaiset yleisietokoneet, internet ja atk-opetus ovat ahkerassa käytössä Greenwell Matongon varattomien kaupunginosan kirjastossa. Kuva: Maru Peltonen.

asiantuntijaryhmä antoi tukensa kirjastosektorin mukaan ottamiselle olivat se, että kirjastojen kehittäminen oli osa ETSIP-ohjelmaa sekä ”mallikirjastot”, edeltävinä vuosina opiskelu- ja tietopalvelukonseptilla kehitetyt yleiset kirjastot. Vierailut Windhoekin Greenwell Matongon vähävaraisen väestön asuma-alueen kirjastossa ja Pohjois-Namibian kirjastoissa oli vakuuttanut asiantuntijaryhmän siitä, että ainakin Namibiassa yleinen kirjasto tuottaa todellista hyötyä nimenomaan köyhälle väestölle. Onneksi olin omalta osaltani ollut hyvin tiukka sen suhteen, että kattava yleisten kirjastojen käytön tilastoiminen oli aloitettu, vaikkakin suuritöisellä manuaalisella kuukausittaisten otosten metodilla. Näin pystyimme tarjoamaan asiantuntijatiimille käyttötilastot usean vuoden ajalta.

Kuulin MCC:n haastateltavalta-

ni, että lopullisissa tiukoissa keskusteluissa päädyttiin siihen, että hyvin toimivilla yleisillä kirjastoilla voi Namibiassa olla todellisia sosiaalisia ja koulutuksellisia vaikutuksia koululaisille, opiskelijoille, lasten kehitykseen, pienyrittäjille, pienviljelijöille, terveydenhoitoon, tietotekniikan saatavuuteen sekä asiantuntijoiden ja kansalaisten elämää ja toimeentuloa parantavan tiedon saatavilla oloon. Näillä perusteilla maakuntakirjastojen rakentaminen hyväksyttiin Namibian MCA-ohjelmaan.

Namibian monialainen taloudellisen kehityksen Millennium Challenge Account -ohjelma (MCA-Namibia), hyväksyttiin vuonna 2008 ja toteutettiin vuosina 2009–2014. 20,8 miljoonaa dollaria käytettiin Namibian kolmen ensimmäisen tähän tarkoitukseen suunnitellun maakuntakirjaston perustamiseen Oshakatiin, (Oshanan



Nelivetoiseen Mercedes Benz -kuorma-autoon sovitettu kirjastoauto. Tällaiset autot jäivät pääosin talliin ylläpitokustannusten ja huoltosopimuksen puutteen takia. Kuva: Ritva Niskala.



maakunta), Helao Nafidiin (Ohangwe-  
nan maakunta) ja Gobabisiin (Oma-  
heken maakunta).

## Maakuntakirjastot toiminnassa ja aktiivisessa käytössä

**O**petusministeriön kirjasto-  
ja arkisto-osaston johtoryh-  
mämme oli ETSIP-ohjelman  
osana kehittänyt yleisten kirjastojen ja  
maakuntakirjaston suunnittelukehi-  
kon (Namibia Library and Archives  
Service, 2008). MCA-Namibia kilpai-  
lutti ja teki sopimukset arkkitehdin ja  
rakennusyhtiön kanssa.

MCA-Namibia rahoitti käyttö-  
valmiit kirjastot: arkkitehdin palk-  
kaamisen, rakentamisen, sisustuksen,  
atk-laitteet henkilöstölle ja yleisökäyt-  
töön, kirjaston atk-järjestelmän sekä  
peruskirjakokoelman. Suunnittelun  
kuluissa mukaan otettiin kirjastoautot,  
jotta voitaisiin ulottaa maakuntakir-  
jastojen palveluja ympäröivälle maa-  
seudulle. Namibian hallitus sitoutui  
takaamaan, että kirjastoissa  
olisi palvelujen toimin-  
nan takaava ammatti-  
taitoinen henkilöstö  
ja että virka-aikaan  
perustuvat yleisten  
kirjastojen auki-  
oloajat laajennet-  
tisiin kattamaan  
illat ja viikonloput.  
(Millennium Challen-  
ge, 2009).

Rakennusprosessissa MC-

C:n/MCA-Namibian palkkaamien  
asiantuntijoiden panos oli tärkeää se-  
kä kansainvälisin säännöin toteutetuis-  
sa hankinnoissa, että rakentamisen ja  
teknisten sovellusten laadunvalvon-  
nassa. Namibian julkisen hallinnon  
rakennusprojekteista puuttui paljolti  
laadunvalvonta, koska siihen tarvitta-  
vaa teknistä asiantuntemusta oli hyvin  
vähän suunnittelusta vastaavissa virka-  
rakenteissa. Kirjasto- ja arkisto-osaston  
johtoryhmällä oli koko ajan päätösvalta  
kirjastoon liittyvissä asioissa.

Tunsin onnistuneeni tärkeässä  
asiassa, kun ehdotukseni aurinkoe-  
nergian käytöstä uusien kirjastojen  
sähkölähteenä sai kannatusta ja to-  
teutettiin. Huolimatta maantieteel-  
lisistä olosuhteista - aurinko paistaa  
siniseltä taivaalta hyvin voimakkaana  
lähes vuoden jokaisena päivänä – au-  
rinkoenergiaa ei Namibiassa käytetty  
juuri lainkaan tuohon aikaan. Tietoa  
oli vähän ja epäluulot suuret. Tiesin ko-  
kemuksesta, miten suuren osan sähkön  
hintaa vei kirjastojen käyttökustannuk-  
sissa. Oli tavallista, että julki-

sen sektorin instituutiot  
velkaantuivat sähkö-  
kustannusten takia.

**Tunsin onnistuneeni  
tärkeässä asiassa, kun ehdo-  
tukseni aurinkoenergian  
käytöstä uusien kirjastojen  
sähkölähteenä sai kannatusta ja toteutettiin.**

Aloitteeni aurin-  
koenergiasta pää-  
energiälähteenä  
hyväksyttiin kirjas-  
to- ja arkisto-osas-  
ton viralliseen  
suunnittelukehikkoon  
ja sen myötä MCA-Nami-  
bia suunnitellaan.





Meillä oli onneksi myös ekologiseen kestäväan kehityksen ideologiaan nojaava arkkitehti, joka hyväksyi ajatuksen. Toteutuksessa ei käytetty varaavia akkuja, jotka vaatisivat asiantuntevaa ylläpitoa, vaan verkkoon syöttävää ja sähköyhtiön hinnoittelussa hyvitettyä aurinkoenergiateknologiaa. Olimme edelläkävijöitä. Kuulin viime vuonna Namibiassa vieraillessani, että aina-kaan Oshakatin kirjastossa sähköstä ei ole tarvinnut maksaa, aurinkoenergia toimii.

Kirjastot avattiin suurin juhlallisuuksin vuonna 2014. MCC teettää aina riippumattoman seurantatutkimuksen. Maakuntakirjastojen osalta tutkimuksen toteutti Washingtonin yliopiston Informaatiotutkimuksen laitoksen tutkimusyksikkö, Technology & Social Change Group (TACHA). Ensimmäinen vaihe analysoi kirjastojen perustamisen tavoitteita, suunnittelua ja rakentamista. (Sey, 2016). Toinen vaihe, joka toteutettiin haastatteluin, kyselyin ja havainnoinnilla, etsi vastausta siihen, olivatko yhteiskunnalliset vaikutukset köyhyyden vähentämiseen, väestön toimeentulon paranemiseen ja koulutuksen edistämiseen toteutuneet. Se toteutettiin 2017–2018 kirjastojen oltua toiminnassa 3–4 vuotta.

Maakuntakirjastojen vaikutuksista on näin tutkimustietoa. Seurantatutkimuksen tulokset osoittavat, että kirjastot toimivat suunnitelluilla tavoilla ja käyttö on aktiivista. Tärkeimmiksi resursseiksi käyttäjät kokivat maksuttomat yleisötietokoneet ja internetin,

kopioinnin ja tulostuksen mahdollisuudet sekä opiskelutilat. Myös kirjaston käytön sosioekonomisia hyötyjä raportoitiin. Kirjasto koettiin opiskelun edellytysten parantajana ala-asteesta yliopisto-opiskelijoihin, etäopiskelua mukaan lukien. Kirjastonkäytön raportoitiin myös auttaneen työttömiä työhauussa sekä edistäneen pienyrityksien ja työntekijöiden toimeentuloa. (Coward et al, 2020).

Tutkimuksessa jäi jostain syystä vailla huomiota Namibian yleisiin kirjastoihin vähitellen uutena tilana ja toimintamuotona tulossa olleet lastenosastot. Maakuntakirjastot sijaitsevat vähävaraisen ja keskituloisen väestön asuinalueiden läheisyydessä. Namibiassa ei juuri ole päivähoitojärjestelmää, eikä näillä alueilla ole muitakaan lapsille kohdennettuja tiloja tai toimintoja, joten kirjastosta tuli myös lasten kehitystä tukeva instituutio. Lukeminen, oppimiseen liittyvät tietokonepelit ja ohjatut toiminnat, kuten läksyissä avustaminen ja ulkoleikit, toivat yhä uusia lapsia kirjastoihin.

### Kehityspoliittiset periaatteet ja kirjastot

**M**CC:n oma loppuraportti (Millennium Challenge, 2022) Namibian maakuntakirjastoprojektista oli minulle ensin järkytys, vaikka tarkemmin ajatellen ei yllätys. MCC ei hyväksynyt TACHAn seurantatutkimuksen tuloksia kirjastojen taloudellisten vaikutusten todisteeksi, koska vaikuttavuutta ei ollut

tutkittu taloustieteellisellä pääoman tuoton analyysillä vaan käyttäjiltä, opettajilta ja päättäjiltä saadun palautteen ja tilastojen perusteella. Tämän vuoksi Namibian kirjastoverkon kehittäminen pysyisi poikkeuksellisen MCC:n soveltaman taloustieteellisen ajattelun kehikossa.

MCC:n johtopäätökset osoittavat mielestäni, miten tärkeää on analysoida ja käyttää hyväksi Namibian kokemuksia siitä, miten kirjastosektorin rahoittaminen voi onnistua myös pragmaattiseen taloustieteelliseen paradigmaan nojaavien kansainvälisten kehitysohjelmien puitteissa ja vaikuttaa positiivisesti kehittyvän maan väestön elinolojen ja tulevaisuuden mahdollisuuksien kehittämiseen.

Namibiassa opetusministeriön kansalliseen strategiaan otettiin mukaan maakuntakirjastojen perustaminen kaikkiin maakuntiin. Neljäs maakuntakirjasto avattiin vuonna 2020 Outapissa, Omusatin maakunnassa, osana julkisen sektorin normaalia investointiohjelmää. Uusi ammatillisesti vakaa maakuntien kirjastosektorin henkilöstörakenne on toteutettu.

MCC:n loppuraportti kritisoi myös esteettisyyden ja viihtyvyyden huomioon ottamisen kustannuksia lisäävänä turhuutena sekä liian korkeatasoisia teknisiä ratkaisuja, joiden ylläpitoon ei kehittyvässä maassa olisi tietotaitoa ja varoja. Kirjastotiimissä meidän ajatuksemme oli ja on, että kaikille avoimet viihtyisät julkiset tilat ovat osa sosiaalista tasa-arvoa ja parempiin elinehtoihin

pyrkimisen mahdollistamista. Tekniset rakenteet eivät olleet monimutkaisia vaan aivan normaaleja verrattuna esimerkiksi Namibian Kansalliskirjastoon ja sairaaloihin. On kuitenkin totta, että koko Namibian julkisella sektorilla rakennusten ja ajoneuvojen huolto ja ylläpito on haasteellista. Niistä vastaa työ- ja liikenneministeriö, jonka alhainen teknisen koulutuksen virkarakenne ei vastaa nyky maailman vaatimuksia. MCA projektissa tehtiin virhe, kun ei huomattu kutsua työ- ja liikenneministeriötä mukaan suunnittelu- ja rakennusvaiheeseen ja sitä kautta sitoutetuksi ylläpitoon. Kirjastot toimivat aina kansallisen rakenteiden kehikossa.

Viime joulukuussa vierailin Pohjois-Namibiassa Oshanan, Ohangwena ja Omusatin maakuntakirjastoissa. Ne toimivat, mukaan lukien etäopiskelijoita, pienviljelijöitä ja pienyrittäjiä tukevat palvelut ja ovat todella aktiivisesti käytettyjä. Ylläpito on onnistunut vuonna 2016 alkaneesta taloudellisesta taantumasta huolimatta. Välttämättömään tietokoneiden uusimiseen ei ole saatu rahoitusta, mutta pientä vuosibudjettia käytetään vähitellen uusien välineiden ostoon. Ministeriö maksaa keskitetysti maakuntakirjastojen laadukkaan internet-yhteyden, pienemmissä kirjastoissa tilanne aaltoilee. Työ kehittyvän maan kirjastosektorin vastuuhenkilönä edellyttää useimmiten kirjastotyön yli menevää monitaitoisuutta, verkostoitumista, hallinnon prosessien osaamista ja oma-aloitteisuutta, kuten nähtiin rahoitusohjelmi-

en onnistumisessa. Siinä on haastetta koulutukselle ja jatkokoulutukselle!

### Tarvitseeko kirjastotyöntekijä koulutusta ja palkkaa?

**S**e, että Namibian kirjastosektorilla on liian vähän ammattitaitoista ja kokenutta henkilöstöä, aiheutti suuria ongelmia kehitysohjelmien hallintaan ja toimeenpanoon. Meitä oli vain pieni ryhmä suunnittelemassa ja toteuttamassa hyvin kunnianhimoisia ohjelmia. Tulevaisuuden kannalta yksi tärkeä osatekijä ETSIP-ohjelmassa olikin kirjastoalan pätevyitymis- ja jatkokoulutus, jota toteutettiin rahoittamalla työntekijöiden yliopisto-opintoja Namibian yliopistossa, Etelä-Afrikassa ja Britannian maisteriohjelmissa. Kun myöhemmän MCA-Namibia ohjelman aikana onnistuttiin muuttamaan yleisten kirjastojen henkilöstön rekrytointivaatimukset, tarvittavaa ammattitaitoista henkilökuntaa oli näin jo työelämässä.

Namibian yleisten kirjastojen historia alkoi kolonialismin ja apartheidin aikana, jolloin kirjastoja perustettiin kaupunkeihin valkoisen väestön ajanvietteeksi lainakirjastoina. Henkilöstöksi riitti nimelliseen palkkaan tyytyvä henkilö. Itsenäistymisen ja apartheidin purkamisen jälkeenkin, kun kirjastot avautuivat koko väestölle ja niitä alettiin vähitellen perustaa kattavasti maan eri puolille, henkilöstörakenteeseen ei tullut juuri muutoksia. Ministeriön kirjasto-osaston lisäksi maakuntatasolla oli käytännössä vain kaksi am-

mattitaitoista kirjastonhoitajaa, jotka työskentelivät yleensä maakunnan opetussektorin hallintotoimistossa. Yleisten kirjastojen palveluista vastasi lukiotason koulutuksen saanut kirjastovirkailija, apunaan siivooja.

Julkisessa hallinnossa henkilöstörakenteen muutoksia ei käytännössä hyväksytty, koska henkilöstökustannuksia pyrittiin pienentämään kaikilla aloilla riippumatta siitä, mikä oli lähtötilanne. Hallituksen MCC:n kanssa solmittu sopimus ja MCC/MCA-Namibian konkreettinen tuki saivat aikaan sen, että maakuntakirjastojen ja maakuntien kirjastoverkon ammattitaitoiseen henkilöstöön perustuvan uusi virkarakenne hyväksyttiin ministeriötasolla. Maakuntakirjastoissa on nyt kirjasto- ja tietopalvelualan ammattilaisten muodostamat osastonjohtaja- ja erikoiskirjastonhoitajatason tiimit. Lisäksi jokaiseen yleiseen kirjastoon tuli 1–2 pätevän kirjastonhoitajan virkaa. Silloisen opetusministerin tuella, ylitettiin lisäksi valtion henkilöstöstä vastaavan viraston vastustus ja kuhunkin maakuntakirjastoon saatiin kaksi atk-virkaa. Tämä oli ensiarvoisen tärkeää sekä maakuntakirjaston että maakuntien yleisten kirjastojen tietotekniikkapalvelujen toimivuudelle ja luotettavuudelle.

Toinen suuri ongelma oli alhainen palkkaus. Itsenäistymisen jälkeen tehdyssä julkisen hallinnon palkka-asteikkojärjestelmässä kirjastoalan työ oli arvioitu toimistotyöksi, joka ei vaa-di erityisosaamista ja sen mukaisesti palkat olivat jopa johtavissa viroissa

hyvin alhaiset. Kokoneen ammattihenkilökunnan kato oli suuri yksityissektorin ja korkeakoulujen ratkaisevasti korkeampien palkkojen takia.

Tilanteen korjaamiseen saatiin yllättäen tilaisuus, kun Namibiassa aloitettiin vuonna 2011 julkisen sektorin palkkauksen uudelleen arviointi työn arviointiprosessilla. Kirjasto- ja arkisto-osaston johtotiimissä osallistuivat aktiivisesti kansainvälisen konsultin toteuttamaan prosessiin. Kävi ilmi, että käytetty työarvioinnin asteikko ja sen käytön ohjeistus ei vaikuttanut pisteyttävän tiedon organisointi-, tietopalvelu- ja tiedontarveanalyysitaitojen millään kriteereillä. Pilottivaiheen keskusteluissa saimme tilaisuuden selittää, miten tietopalvelu, tiedon organisointi ja aineistonhankinta toimivat tarpeiden, ongelmien ja olemassa olevien aineistojen analyysin sekä tiedon organisoimisen välineiden hallinnan kautta, ja mitä ongelmia yhteisölle syntyy, jos tätä ei tehdä. Päädyimme yhteisymmärrykseen siitä, että kirjastosektorin osaamisalueet otettaisiin huomioon

ainakin analyttisten taitojen kriteerin alueella.

Oli hienoa nähdä, että vuoden 2012 alun virkanimikkeiden tason arviointiraportissa kirjastonhoitajan tietotaito ja sen mukaan palkkaluokat oli arvioitu muiden akateemisten ammattien tasolle. Lisäksi kirjastovirkailijoiden pätevyysvaatimukset määriteltiin uudestaan. Pelkän ylioppilastutkinnon sijasta virkailijoilta vaadittaisiin kolmivuotinen yliopiston informaatiotutkimuksen diplomi. Palkkatason nousu ja uudet tutkintovaatimukset ovat olleet ensiarvoisen tärkeitä alan houkuttelevuuden, ammattitaitoisen henkilökunnan pysyvyyden sekä opiskelu- ja tietopalvelukirjastopalvelujen ja toimintojen ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi.

### Maahanmuuttajan elämä

**N**oina mielenkiintoisina vuosina 2001–2013 tunsin olevani Namibiassa mukana rakentamassa tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa. Tänä aikana toteutettiin yleisen kir-



Windhoekin liikekeskustaa.  
Kuva Ritva Niskala.



Työtoverini Theopolina Shuumbilin häissä maaseudulla. Ritva Niskalan kuva-arkisto.

jaston muutos apartheid-ajan pienen valkoisen vähemmistön perinteisestä lainakirjastosta koko maan väestön tarvitsemaksi opiskelua, tiedonhakua ja digitaalista tasa-arvoa tukevaksi opiskelu- ja tietopalvelukirjastoksi. Ulkomaalaisen työhön kuului aina myös paikallisten työntekijöiden mentorointi. Tutustuin ja tein töitä monien alan kehittämiseen motivoituneiden nuorten ammattilaisten kanssa.

Tulin näin myös eläneeksi maahanmuuttajana suurimman osan työurastani. Tein mielekästä työtä ja elin onnellista elämää Namibiassa. Se ei voi olla vaikuttamatta omakohtaiseen näkemykseen maahanmuutosta. Kenellä on oikeus etsiä töitä ja parempaa elämää kotimaansa ulkopuolelta? Häm-

mästyin, kun näin tilastoja siitä, miten suuressa määrin suomalaiset ovat olleet maahanmuuttajina USA:han, Kanadaan ja Australiaan. Viimeisin suuri muuttoaalto alkoi 1960-luvulla Ruotsiin, jonne muutti yli puoli miljoonaa suomalaista etsiäkseen toimeentuloa ja parempaa elämää. Nykyisin ulkomailla asuvia suomalaisia on noin 300 000 ja suomalaistaustaisia noin 1,5 miljoonaa. Lähdin Suomesta kuten niin sanonut taloudelliset pakolaiset tai työperäiset maahanmuuttajat etsimään mielekästä työtä ja parempaa elämää ja löysin sen. Namibiassa minut hyväksyttiin hyvin nopeasti osaksi yhteisöä, minua kohdeltiin työssä ja sosiaalisissa suhteissa namibialaisena.

Tämän ja kahden aiemmin julkaistun artikkelin kirjoittaminen työskentelystä, elämästä ja kirjastosektorin haasteista ja kehityksestä Mosambikissa ja Namibiassa on ollut antoisaa, innostavaa reflektointia ja siitä olen todella kiitollinen kahdelle ihmiselle. Artikkelien kirjoittamisen alkuperäinen idea oli Maria Forsmanin. Hän myös luki eri versiot ja piti huolta, että artikkelit tosiaan valmistuivat julkaisukuntoon. Marjatta Lahti puolestaan luki, rohkaisi ja antoi arvokkaita kommentteja käsikirjoitusversioista pitkän Etelä-Afrikan ja Namibian todellisuuden ja kirjastosektorin tuntemuksensa perusteella. ✨

*Sarjan aiemmat osat on julkaistu Signumin numeroissa [2/2023](#) ja [3/2023](#).*

## Kirjallisuutta

COWARD, C., FELLOWS, ROTHSCILD, C., AND YIM, M. (2020). Namibia's Regional Libraries: Final Report of the Regional Study and Resource Center (RSRC) Activity Evaluation. Washington: Millennium Challenge Corporation. <https://digital.lib.washington.edu/researchworks/handle/1773/46228>

MCHARAZO, A., KAUIA, V. & LAHTI, M. (2012). Libraries for development: partnerships, ICT and making public libraries relevant to communities in Tanzania and Namibia. Paper presented in the 78th IFLA Congress. <https://www.ifla.org/past-wlic/2012/101-mcharazo-en.pdf>

MCHOMBU, K. (2015). Libraries for Development. Final Report. Finnish Library Association, Namibia Library and Archives Services and Tanzania Library Services Board. Unpublished report.

Millennium Challenge Account Namibia (2009) MCA Namibia Education Project Description April 2009. [http://www.mcanamibia.org/files/files/PDFs/mca\\_namibia\\_education\\_project\\_description.pdf](http://www.mcanamibia.org/files/files/PDFs/mca_namibia_education_project_description.pdf)

Millennium Challenge Corporation (2022). MCC learning report. <https://mcc.icpsr.umich.edu/evaluations/index.php/catalog/1552>

NAMHILA, E. & NISKALA, R. (2013). Libraries supporting national development goals in Namibia. IFLA Journal 39(1) 58–69. <https://doi.org/10.1177/0340035212473428>

Namibia Library and Archives Service (2008). Regional Study and Resource Centre concept brief.

Republic of Namibia: Ministry of Education (2006). National, regional and Community libraries in ICTs in education implementation plan guide. Tech/Na!. 42-46. Windhoek. Ministry of Education.

Republic of Namibia: Ministry of Education (2007). Education and Training Sector Improvement Programme (ETSIP): Planning for a learning nation. Programme document: Phase I (2006–2011). Windhoek. <https://planipolis.iiep.unesco.org/en/2007/education-and-training-sector-improvement-programme-etsip-planning-learning-nation-programme>

SEY, A. & FELLOWS, M. (2016). Namibia RSRC Activity Performance Evaluation: Component 1 Report. Seattle. Technology & Social Change Group, University of Washington Information School. <https://digital.lib.washington.edu/researchworks/handle/1773/37269>

Kirjoittaja  
RITVA NISKALA  
rniskala@gmail.com



# LEHTITUETUEIDEN MATKASSA - digitoitujen lehtien metatietojen uudistaminen ja jakaminen Alma-yhteisölle

Turun yliopiston kirjastossa on käynnissä projekti Kotimaiset digitoituneet lehdet Community Zonelle. Tavoitteenamme on kohentaa Kansalliskirjaston digitoimien, kaikille avoimesti saatavilla olevien lehtien metatietoja. Metatiedot saatamme kirjastojen käytettäväksi paitsi kansallisesti, myös kansainvälisesti Alma-kirjastojärjestelmän metatietovarannon kautta. Vaikka olemme päävastuussa projektista, matkan varrella on ollut mukana lukuisia muitakin tekijöitä.

**K**aikki alkoi lehdestä nimeltä Borgåbladet. Miksi lehti oli tietokannassamme muodossa BORGAABLADET? Miksi sen bibliografiset tiedot olivat niin suppeat? Vuonna 2022 päätimme, että tiedot oli korjattava. Oletimme, että kyse ei olisi monimutkaisesta ja pitkällisestä urakasta. Pian kävi ilmi, että olimme väärässä.

Kotimaisten sanomalehtien tietueet muodostivat tietokannassamme sekavan kokonaisuuden. Painettujen lehtien osalta tilanne oli hyvä. Sen sijaan elektronisia versiota edustavien tietueiden kunto oli katastrofaalinen. Joukossa oli vuonna 2016 alas ajatun Nelli-portaalin yhteydessä muodos-

tettuja tietueita, joiden vähäinen kuvailutieto oli osittain virheellistä.

Kohtalokas hetki skandinaavisia merkkejä sisältävälle tietueille oli siirtyminen Almaan: nimeke katkesi näiden kohdalta. Osalle lehdistä kuvailutiedot oli poimittu Alma-kirjastojen yhteistietovarannosta, Community Zonesta (jatkossa CZ). Tietueiden taso ei päättä huimannut, esimerkkinä alussa mainittu Borgaabladet.

## Lehtiä laajalle yleisölle ja yliopistoyhteisölle

Sanomalehtitietueita oli parannettava. Skandinaavisten merkkeihin puuttuminen ei nimittäin ollut ainoa asiakkaitamme hämmentävä asia. Tie-

Saatavuusvuodet	TY:n henkilökunta ja opiskelijat	Muut asiakkaat
1775–1939 (suomenkieliset) 1771–1949 (ruotsinkieliset)	Vapaasti verkossa	Vapaasti verkossa
–2021	Yliopiston tunnuksilla	Vapaakappaletyöasemilla
2022–	Vapaakappaletyöasemilla	Vapaakappaletyöasemilla

Digitoitujen lehtien saatavuus [digi.kansalliskirjasto.fi](https://digi.kansalliskirjasto.fi)-palvelussa.

Kuva: Kati Järvinen



tokantaamme sotkivat muun muassa tuplatietueet, vanhentuneet saatavuustiedot ja e-versiota edustavan tietueen puuttuminen.

Vapaakappalekirjastona tarjoamme painettuja ja digitoituja lehtiä niin yliopistoyhteisölle kuin laajemmalle yleisölle. Yliopiston tutkijat ja opiskelijat käyttävät sanomalehtiä tutkimuksessa, oppinäytetöissä ja erilaisilla kursseilla. Yliopistoyhteisön ulkopuoliset hyödyntävät lehtiä esimerkiksi lähdeaineistona tietokirjoissa, sukututkimuksessa sekä etsiessään tietoa menneistä tapahtumista.

Näiden moninaisten tarpeiden vuoksi olemme erityisen kiinnostuneita siitä, miten lehtien tiedot näkyvät tietokannassamme, ja miten tiedonhakuja ne löytää. Painettuja sanomalehtiä on kokoelmisammme aina 1700-luvulta vuoden 2007 loppuun asti, jolloin vapaakappaleoikeutemme päättyi painettujen sanomalehtien osalta. Kotimaisia lehtiä on Kansalliskirjaston digitoinnin ansiosta saatavilla sekä yliopistoyhteisöllemme että muille asiakkaille.

Digitoidut lehdet ovat digi.kansalliskirjasto.fi-palvelussa. Tekijänoikeussyistä osa digitoiduista lehdistä on kuitenkin rajatussa käytössä. Asiakkaillemme onkin tarjolla digitoituja lehtiä kolmella eri tavalla, riippuen lehtien ilmestymisajankohdasta sekä asiakasryhmästä.

Ensimmäisen ryhmän muodostavat verkossa vapaasti saatavilla olevat digitoidut lehdet: suomenkieliset vuosilta 1775–1939 ja ruotsinkieliset vuosilta

<b>LDR</b>	----cas-a22----z-4500
<b>008</b>	230117uuuuuuuuuuuuuu- o---u --- swe-d
<b>035</b>	__ a (CKB)110978979778445
<b>245</b>	00 a <b>BORGAABLADET</b>
<b>246</b>	__ a Borgåbladet
<b>260</b>	__ b Tryckeri - och tidnings a Borgå
<b>776</b>	__ x 0358-6294
<b>906</b>	__ a NEWSPAPER

Borgåbladet-lehden tietue ennen.

1771–1949. Toinen ryhmä koostuu vuosina 1939–2021 ilmestyneistä lehdistä. Näiden lehtien ajasta ja paikasta riippumattomasta tutkimuskäytöstä olemme tehneet Tutkain-sopimuksen Kansalliskirjaston kanssa. Kolmas ryhmä ovat vuodesta 2022 eteenpäin ilmestyneet lehdet, jotka ovat käytössä ainoastaan vapaakappaletyöasemillamme.

## Projekti käynnistyy kansallisella yhteistyöllä

Vuonna 2022 muissakin Alma-kirjastoissa koettiin tarpeelliseksi viedä suomalaisten aineistojen metatietoja CZ:lle. Syntyi kansallinen projekti Kotimaiset OA-aineistot CZ:lle, jossa Alma-kirjastojen kesken jaetaan käytäntöjä ja autetaan ratkomaan eteen tulevia ongelmia. Oman, digitoituihin lehtiin keskittyvän osaprojektimme nimesimme muotoon Kotimaiset digitoidut lehdet CZ:lle.

Ensimmäinen tehtävämme oli määrittellä projektiimme kuuluvat lehdet. Keskityimme vapaasti saatavilla olevien lehtien metatietoihin; olihan tavoit-

teenamme julkaista metatiedot myös CZ:lla. Ratkaistavaksemme tulee kuitenkin myös se, miten saamme omaan tietokantaamme näkyviin Tutkain-sopimuksen sekä vapaakappaletyöasemilla olevien lehtien saatavuustiedot.

Avoimesti saatavilla olevien sanomalehtien tietueita oli kahdentyyppisiä. Ensimmäinen joukko olivat ne noin 230 tietuetta, joilla oli painetun lehden bibliografinen tietue. Toisen joukon muodostivat ne noin 50 tietuetta, joilla oli elektronista vastaava tietue Melindassa.

### **Todistettavasti kiinnostusta tietueille on muuallakin kuin Suomessa, sillä eräs ruotsalainen yliopistokirjasto oli julkaissut suomalaisten lehtien tietueita CZ:lla.**

Kuvailtavassa aineistossa oli eniten suomenkielisiä lehtiä (n. 60%), toiseksi eniten ruotsinkielisiä (n. 30%) sekä muutamia englannin- ja saksankielisiä lehtiä. Suomalaisen aineiston tarve Suomen ulkopuolella on toki rajallista. Todistettavasti kiinnostusta tietueille on kuitenkin muuallakin kuin Suomessa, sillä eräs ruotsalainen yliopistokirjasto oli julkaissut suomalaisten lehtien tietueita CZ:lla.

Pohdimme, miten saisimme digitoitujen lehtien tiedot näkyviin yksiselitteisesti asiakkaille. Jotta tilanne

korjaantuisi, tarvitsisimme kuvailusääntöjen mukaisesti omat tietueet elektronisen lehden manifestaatiolle. Kunnollisia e-versiota edustavia bibliografisia tietueita ei ollut.

Saatavuustiedot oli usein kytketty painetun tietueen yhteyteen, mikä ei ole kansainvälisten kuvailusääntöjen mukaista. Alman CZ:lle ei haluta painettujen kuvailutietoja edustamaan e-versiota. Nykyisistäkin – joita on runsaasti – halutaan päästä eroon.

Ajatus luoda digitoiduille lehdille oma bibliografinen tietue sai varauksettoman tuen Kuvailevan metatiedon asiantuntijaryhmässä, Kumeassa. Kansalliskirjastossakin suhtauduttiin myönteisesti suunnitelmaamme, mikä olikin ehdoton edellytys projektin toteuttamiselle. Lehdethän ovat Kansalliskirjaston digitoimia, ja lisäksi olimme tekemässä muutoksia Fennica-tietueisiin.

### **Kuvailutietoja kohentamaan**

**K**ansallisbibliografiapalveluissa tartuttiin toimeen. E-versioita edustavia tietueita ei ryhdytty laatimaan alusta pitäen vaan olemassa olevaa dataa hyödynnettiin niin paljon kuin mahdollista.

Melindasta poimittiin painettua aineistoa vastaavat bibliografiset tietueet niistä digitoiduista nimekkeistä, joilla ei ollut omaa e-tietuetta. Tietueista otettiin kopiot, ja ne muokattiin muunnosohjelmalla vastaamaan e-versiota. Tässä vaiheessa tietueet saivat ISSN-keskuksesta omat

ISSN:t, KKDIGIT-alkuisen merkin­nön 035-kenttään (=yhteinen nimitäjä projektiin kuuluville tietueille) ja 588-kenttään tekstin ”Kuvailun perus­ana painetun aineiston tietue”.

Noin 50 tietueen muokkaus jäi mei­dän tehtäväksemme. Ne olivat verk­koversioina ilmestyneitä lehtiä, joille aikoinaan oli annettu oma e-ISSN. Kuvailun perusta piti muuttaa vastaa­maan varhaisinta varsinaista numeroa. Noudatimme vuodesta 2012 ollutta sääntöä ([ISSN Network](#)), jonka mu­kaan online-versiolle annettu ISSN edustaa myös digitoituja vuosikertoja. Tämä tarkoitti koko tietueen myllertä­mistä niin nimekkeen, julkaisu- ja nu­merointitietojen kuin muiltakin osin.

Mainitun kaltaista työtä, jossa digi­toituille lehdille annetaan takautuvasti ISSN, tehdään muuallakin, esimerkiksi Ranskan kansalliskirjastossa.

Tavoitteenamme oli saada tietueista laadukkaita ja voimassa olevan kuvai­lusäännön (=RDA) mukaisia. Eteen tulleet kuvailuongelmat toimitettiin Kumean sarja-aineistotyöryhmän rat­kaistavaksi. Ratkaisuista työryhmä sai

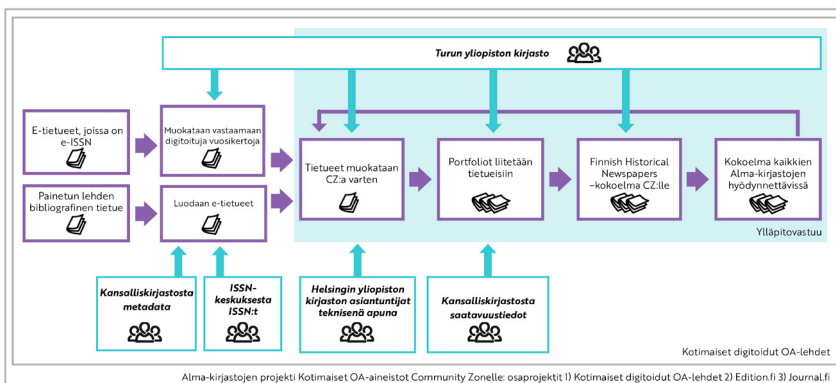
materiaalia työn alla olleeseen sarja-ai­neiston kuvailuohjeeseen. Ohjeessa on huomioitu seikkoja, jotka olisivat saat­thaneet jäädä vähäisemmälle huomiolle ilman projektiamme.

## Tietueet kansainvälisesti saataville

**S** euraava vaihe oli saada tietueet kansainvälisesti saataville. Alma-kirjastona luonnollinen vaihtoehto tähän tarkoitukseen oli Ex-Libriksen (osa Clarivate-konsernia) Community Zone -tietovaranto. CZ on hyödyllinen, koska voimme sen avulla antaa ja ottaa käyttöön metada­taa koko Alma-yhteisön kesken. Yhteisöön kuuluu n. 2 500 kirjastoa.

CZ:lla on bibliografista tietoa elektronisista aineistoista sekä niihin pääsystä kuten saatavuustiedoista ja resurssilinkeistä. ExLibris ei pidätä oi­keuksia itsellään siellä olevasta metatiedoista. Kirjastona meillä on täysi oikeus CZ:lle tuottamaamme metadataan: se on käytössämme senkin jälkeen, kun emme enää ole Alma-järjestelmässä.

Käytännössä voimme ladata datan



Kotimaiset digitoidut lehdet CZ:lle -projektin kulku. Kuva: Päivi Letonsaari

itsellemme. Metadata jää kuitenkin CZ:aan ExLibriksen kirjastoasiakkaiden käyttöön, vaikka vaihtaisimme järjestelmätoimittajaa. Luovumme siis kaikista oikeuksista.

CZ:lla on tietyt säännöt, joita tietueiden tulee noudattaa. Tietueista poistetaan Melinda-kytkös. Mahdollisia Melinda-päivityksiä varten meillä on tietokannassamme erilliset tietueet, joissa on yhteys Melindaan.

### Uusia työkaluja tietueiden muokkaamiseen

**S**euraava vaihe oli muokata 230 tietuetta CZ:lle kelpaaviksi. Kyseessä olivat niiden sanomalehtien bibliografiset tietueet, joiden kuvailu perustui painetun aineiston tietueisiin. Tämän vaiheen myötä pääsimme tutustumaan kahteen uuteen työkaluun.

Ensimmäinen meille uusi työkalu oli MarcEdit-ohjelmisto. Vinkin siitä sekä käyttöopastusta saimme Helsingin yliopiston kirjaston asiantuntijoilta. MarcEdit nopeutti työtämme, sillä pystyimme muokkaamaan suuren määrän tietueita samalla kertaa. Esimerkiksi 856-linkkikentät sai poistettua kerralla kaikista tietueista.

Toinen meille uusi asia oli CZ:n tietueille asettamat vaatimukset. CZ:lla kuvailukielen on oltava joko aineiston kieli tai englanti. Siksi muutimme ruotsinkielisten lehtien kuvailutiedot ruotsiksi sekä saksan- ja englanninkielisten lehtien kuvailutiedot englanniksi. Käännettäviä kenttiä olivat esimer-

kiksi 338-kentän ”verkkoaineisto” ja 588-kentän ”Kuvailun perustana painetun aineiston tietue”.

Joitain tietueita oli vielä muokattava yksitellen ennen kuin ne olivat soveltuvia CZ:lle. Erilaisia tekstivariaatioita saattoi olla useita, joten niitä ei voinut korvata kaikkia samalla fraasilla. Esimerkiksi lehden ilmestymistiheydestä kertovia käännöksiä tarvittiin lukuisia.

### Portfoliot paljastavat aineistojen salaisuudet

**S**euraavaksi tarvitsimme portfoliot, joista asiakkaille selviävät lehtien saatavuustiedot. Itse resurssit eli julkaisujen digitoitu data on Kansalliskirjaston palvelussa. Kansalliskirjasto tarjoaa helposti ladattavat saatavuustiedot Excel-tiedostona. Excelin dataa hyödyntämällä loimme kirjastojärjestelmään jokaiselle tietueelle portfolion, johon liitimme julkaisun saatavuusvuodet sekä asianmukaisen linkin Kansalliskirjaston aineistoihin.

Saatavuustietoihin jäi kuitenkin avoimia kysymyksiä. Ensinnäkin digitoitujen lehtien saatavuudet ovat erilaisia eri asiakasryhmille. Erojen tekeminen selväksi asiakkaille ilman väärinymmärryksiä on suuri haaste. Parhaimman tavan miettiminen onkin meillä vielä edessä.

Toinen ongelma on, että saatavuustiedot päivittyvät jatkuvasti digitoinnin edistyessä. Lisäksi aineiston vapaa saatavuus muuttuneen vuosien kuluessa, koska tekijänoikeudellisista rajoituksista neuvotellaan säännöllisesti.



Toistaiseksi olemme suunnitelleet päivittävämme saatavuustiedot vuosittain.

### Merkittävä virstanpylväs sekä jälleen yllätyksiä

**P**rojektimme eteni vuoden 2023 marraskuussa merkittävään vaiheeseen, kun saimme julkaistua Finnish Historical Newspapers -kokoelman CZ:lla. Tilanne oli käänteentekevä. Olimme aiemmin aktivoineet aineistoja CZ:lta, mutta nyt osallistuimme itse myös tietovarannon rikastamiseen.

Yhteistietovarantojen etuna on kirjaimellisesti yhteistyö – kaikkea ei tarvitse tehdä tai tuottaa itse. Vastavuoroisesti niiden haittapuolena on tietueiden laadullinen kirjo ja erilaiset laatutasot kuvailusäännöistä sekä -normeista huolimatta, ja tämä näkyy

myös CZ:lla. Tietovarannon rosoisuus – tietueiden kirjavuus ja tuplatietueet – tuli eteemme, kun vastuullemme jäi kokoelman ylläpito, seuranta ja päivittäminen.

Ylläpitoon kuuluu meille yllätyksenä tullut tehtävä. Meidän pitää valvoa kokoelmamme bibliografisten tietueiden tilannetta CZ:lla aina kun päivitämme kokoelmaa. Kokoelman ensimmäisen julkaisemisen yhteydessä osa portfolioista yhdistyi väärin bibliografisiin tietueisiin. Näin käy, jos nimikkeistä on jo valmiiksi tietue, jolla on sama ISSN. Harmiksemme nämä muutamat väärin yhdistyneet tietueet olivat tasoltaan varsin heikkoja – kuten esittelemämme Borgiaabladet tekstin alussa.

Väärin yhdistymisten korjaaminen vaati yhteydenottoa ExLibrikseen

### Kotimaiset digitoidut lehdet CZ:lle -projekti

Kotimaiset digitoidut lehdet Community Zonelle -projektin päävastuu on Turun yliopiston kirjastolla. Projekti on yksi Alma-kirjastojen projekteista "Kotimaiset OA-aineistot Community Zonelle". Muita projekteja ovat journal.fi ja edition.fi.

Artikkelin kirjoittajien lisäksi projekti on koskettanut - enemmän tai vähemmän - seuraavia tahoja ja henkilöitä

- Kansalliskirjaston kausijulkaisujen kuvailijat
- Heidi Ronkainen, ISSN-keskus
- Maria Kovero ja Ville Huhtala, Helsingin yliopiston kirjasto
- Sarja-aineistotyöryhmä (Kumean alatyöryhmä)
- ExLibriksen Community Zone -asiantuntijat.

LDR	01896cas a2200445   4500
001	99110978979778445
005	20240423120421.0
007	cr#
008	220519d18602015f dr n o    b0swe
022	_  a 2814-5496
035	_  a (CKB)110978979778445
040	_  a FI-NL  b swe  e rda  d FI-Hu   d FI-T
041	0_  a swe
043	_  a e-fi--
044	_  a fi
050	_4  a AN
222	0_  a Borgåbladet  b (Online)
245	00  a Borgåbladet :  b tidning för Borgåstad och socken, Sibbo och östra Nyland
264	_1  a Borgå :  b Tryckeri- och tidnings,  c 1860-2015.
300	_  a 1 onlineresurs
310	_  a Sex gånger per vecka
321	_  a Fem gånger per vecka
336	_  a text  b txt  2 rdacontent
337	_  a dator  b c  2 rdamedia
338	_  a onlineresurs  b cr  2 rdacarrier
362	0_  a N o 0 (lördagen den 15 december 1860)-vecka 2, årgång 153, nr 5 (lördag 10 januari 2015).
506	0_  3 1860-1949  a Materialet är fritt tillgängligt.  f Unrestricted online access  2 star
550	_  a Senare utgivare: KSF Media.
588	_  a Beskrivningen baserad på det tryckta materialets katalogpost.
651	_7  a Suomi.  0 http://www.yso.fi/onto/yso/p94426  2 yso/fin
651	_7  a Finland.  0 http://www.yso.fi/onto/yso/p94426  2 yso/swe
655	_7  a paikallislehdet.  0 http://urn.fi/URN:NBN:fi:au:sim:s224  2 sim/fin
655	_7  a kausijulkaisut.  0 http://urn.fi/URN:NBN:fi:au:sim:s1332  2 sim/fin
655	_7  a sanomalehdet.  0 http://urn.fi/URN:NBN:fi:au:sim:s39  0 http://urn.fi/URN:NBN:fi:au:sim:s39  2 sim/fin
655	_7  a lokaltidningar.  0 http://urn.fi/URN:NBN:fi:au:sim:s224  0 http://urn.fi/URN:NBN:fi:au:sim:s224  2 sim/swe
655	_7  a periodika.  0 http://urn.fi/URN:NBN:fi:au:sim:s1332  2 sim/swe

Borgåbladet-lehden tietue nyt.

tai siihen kirjastoon, joka oli tuottanut alkuperäisen tietueen. CZ:n tietueissa ISSN-kenttä on lukittu. Jotta muutoksia näihin voitiin tehdä, piti ExLibriksen ensin muuttaa CZ:lla oleva ISSN-kenttä vastaamaan Kansalliskirjaston antamaa uutta e-ISSN:ää. Onneksi edellisen kaltaisia korjausta vaativia tapauksia oli häviävän pieni osa tietueistamme. Niihin kuitenkin kuluu aikaa ja resursseja.

Ylläpitoon kuuluu myös kokoelmasta vielä puuttuvien lehtien lisääminen. Puuttuvat lehdet voivat olla Kansalliskirjaston kokonaan uusina digitoimia. Lisäksi kokoelmasta puuttuu

kirjoittamishetkellä sellaisia vielä ilmesytyviä lehtiä, joiden kuvailun lähtökohta on ollut moderni uutisvirtalehti. Nämä tietueet on ulotettu kattamaan myös lehden vanhat digitoituid vuosikerrat.

## Työ jatkuu

**V**ielä noin 50 sanomalehtitietuetta tarvitsee viimeistelyä ennen kuin ne ovat mukana Finnish Historical Newspapers-kokoelmassa. Jatkamme projektiamme Kotimaiset digitoituid lehdet CZ:lle aikakauslehtien parissa. Tulevaisuudessa aikakauslehtitietueet muodostavat oman kokoelman, Finnish Historical Journals.

Tällä kertaa osaamme jo aavistaa, mihin olemme ryhtymässä. Lisäksi olemme oppineet prosessin aikana monenlaista: MarcEditin käyttöä, kausijulkaisujen kuvailuun liittyviä yksityiskohtia, kirjastojärjestelmämme ominaisuuksia ja yhteistyötä ExLibriksen kanssa. Ennen CZ oli tullut meille tutuksi poiminnan lähteenä, nyt saimme kokemusta mitä kaikkea liittyy siihen, kun CZ:lla ollaan liikkeellä oman kokoelman kanssa.

Alussa mainittu katastrofitietuekin on saatu korjattua. Vuonna 2024 asiakkaamme voivat löytää sen nimellä Borgåbladet: tidning för Borgåstad och socken, Sibbo och östra Nyland. ❖

## Kirjoittajat

ANNE-MARI SALMELA  
Turun yliopiston kirjasto  
anne-mari.salmela@utu.fi

JOUNI AALTONEN  
Turun yliopiston kirjasto  
jouni.aaltonen@utu.fi

SARA KANNISTO  
Turun yliopiston kirjasto  
sara.kannisto@utu.fi

ANTTI MALIN  
Turun yliopiston kirjasto  
anvama@utu.fi

Katri Koivunen ja Virpi Kultanen

# KAIKILLE AVOIN LAPSITIEDON ERIKOISKIRJASTO JA TIETOPALVELU

39

Vuonna 1949 perustettu Lastensuojelun Keskusliiton erikoiskirjasto sijaitsee Helsingin Eirassa. Kirjaston kokoelma kattaa laajasti tietoa lasten ja perheiden asemasta, oikeuksista ja suojelusta. Kirjaston kokoelmiin voi tutustua verkkosivuilla <https://www.lskl.fi/kirjasto-ja-tietopalvelu/> ja paikan päälle voi tulla etukäteen ajan sopimalla. Kirjaston palvelut ovat maksuttomia kaikille asiakkaille!



Lastensuojelun Keskusliitto on vuonna 1937 perustettu keskusjärjestö, joka tekee vaikuttamistyötä lasten oikeuksien puolesta ja sekä lastensuojelun kehittämiseksi. Keskusliitolla on jäseninään järjestöjä ja kuntia tai hyvinvointialueita. Lastensuojelun Keskusliiton kirjasto ja tietopalvelu on kaikille avoin lapsitiedon erikoiskirjasto. Kokoelmat kattavat tieteellistä kirjallisuutta, kotimaisia ja ulkomaisia tieteellisiä aikakausjulkaisuja sekä jäsenjärjestöjemme jäsenlehtiä. Kokoelmassa on noin 14 500 nimekettä ja 100 kausijulkaisua. Lastensuojelun ja lapsen oikeuksien lisäksi kokoelman teemoja ovat sosiologia, sosiaalipolitiikka ja -työ, psykiatria, psykologia ja varhaiskasvatus. Tietopalvelu auttaa tiedonhaussa ja relevanttien tiedonlähteiden löytämisessä. Tietoasiantuntijoiden puoleen voi kääntyä kaikissa lapsiin, nuoriin ja perheisiin liittyvissä kysymyksissä.

Vuonna 1949 perustettu kirjasto sijaitsee Helsingin Eirassa ja palvelee asiakkaitaan ajanvarauksella. Kirjaston kokoelmiin pääsee tekemään hakuja kirjaston verkkosivujen kautta ja tietopyynnöt hoituvat pääasiassa sähköpostin ([kirjasto@slkl.fi](mailto:kirjasto@slkl.fi)) välityksellä. Kirjastossa ei siis ole varsinaisia aukioloaikoja tai säännöllistä asiakaspalvelua paikan päällä. Lainoja lähetetään maksutta myös postitse niin yksityisille lainaajille kuin kaukolainana muille kirjastoille.

Kirjasto palvelee paitsi keskusliiton omia työntekijöitä, myös ulkoisia asiakkaita. Alkuajoistaan lähtien kirjaston asiakaskuntaan on kuulunut opiskelijoita, lasten ja nuorten parissa eri rooleissa työskenteleviä sekä tutkijoita ja virkamiehiä.

## Lapsitiedon merkittäväksi välittäjäksi Yhdysvaltojen tuella

Kirjaston rooli merkityksellisenä lapsitiedon välittäjänä tukevoitui 1950-luvulla, kun Suomi sai Yhdysvalloilta ASLA-stipendin. Apurahaohjelman tarkoituksena oli tarjota suomalaisille mahdollisuus tieteelliseen tutkimustyöhön, opiskeluun ja harjoitteluun Yhdysvalloissa. Apurahaa voitiin käyttää myös tutkimuskirjallisuuden hankintaan. Lastensuojelun Keskusliitto sai osansa ASLA-tuesta, ja kirjaston kokoelmaa kartutettiin vuosien 1951–1957 aikana sen avulla. Tuolloinen 250 dollarin avustussumma oli merkittävä, dollareilla hankittiin kirjastoon metreittäin kirjoja vuosittain.

Englanninkielinen ammattikirjallisuus muodostui Suomessa tärkeäksi lastensuojelun ammattitaidon edistäjäksi ja uusien näkemysten aikaansaajaksi, sillä suomenkielistä alan kirjallisuutta ei juurikaan ollut ja jos olikin, se oli pääosin vanhentunutta. Viimeisin alan tieto oli saatavilla vain englanniksi. Tuolloin kirjasto mainostikin itseään hyllystään löytyvällä ulkomaisella kirjallisuudella, ”jota muista kirjastoista ei vielä ole saatavissa”. Dollarituella hankittu osaaminen sekä kirjaston kokoelmat antoivat keskusliitolle uuden roolin Suomen lastensuojelussa, kun siitä tuli alan viimeisimpien virtausten välittäjä ja modernisaation jouduttaja.

1970-luvulla kirjasto oli ehdolla kasvatustieteen ja psykologian informaatiopalvelun erikoispalvelukeskukseksi erikoisalanaan lastenhuolto ja -suojaelu. Näiden alojen keskuskirjastoksi nimettiin Jyväskylän yliopiston




kirjasto. Keskusliiton kirjasto teki kuitenkin Jyväskylän kanssa yhteistyötä kaukolainoissa ja tiedonhaussa. Kirjakokoelmien kartuttamisen lisäksi tuolloin aloitettiin myös tiedon kokoaminen bibliografoiksi. Kirjallisuus- ja artikkeliluetteloita laadittiin muun muassa lastenkulttuurista ja suomalaislapsista Ruotsissa.

Luetteloita laadittiin edelleen 1980-luvulla, käy ilmi kirjastoa esitellestä jutusta, joka julkaistiin Kirjastolehdestä. Tuolloin kirjastossa oli työssä yksi kirjastonhoitaja, jonka 30 viikkotunnin työajan kirjaston silloinen toiminta täytti tarkalleen. Toiveissa kuitenkin oli, että informaatiopalvelua voitaisiin parantaa entisestään muun muassa laatimalla tiivistelmiä alan tärkeistä julkaisuista.

### Tietopalvelu välittää, analysoi ja visualisoi tietoa

Nykyään kirjastossa työskentelee kaksi kokoaja- ja tietoasiantuntijaa. Perinteisten kirjastotehtävien ohella tietopalvelun osuus työtehtävistä on kasvanut. Tietoasiantuntijat paitsi hankkivat aineistoja ja etsivät tietoa sitä tarvitseville, tuottavat kolmea uutiskirjettä. Viikoittain ilmestyvä Postia kentältä -uutiskirje kokoa lastensuojelun ajan-

kohtaisia uutisia, tapahtumia, koulutuksia, julkaisuja, lainsäädäntötietoa ja avoimia työpaikkoja. 5–6 kertaa vuodessa ilmestyvä Kirjaston ja tietopalvelun uutisia puolestaan on tiivis paketti kirjaston uutuuksista sekä tuoreista väitöksistä ja sisältää artikkelikatsauksen alan tiede- ja aikakausjulkaisuista. 3–4 kertaa vuodessa ilmestyvä Uutisia Maailmalta taas on kooste kansainvälisestä lastensuojelusta ja lapsipolitiikkaa koskevista uutisista ja tutkimuksista.

Tietoasiantuntijat ovat tiiviisti mukana myös keskusliiton hankkeissa, kampanjoissa ja julkaisujen tuottamisessa. Erilaiset tiedon analysoinnin ja visualisoinnin tehtävät työllistävät tietopalvelua enenevässä määrin. Käynnissä onkin uudenlaisen tietotieteellisen tutkimuksen kokeilu- ja kehittämisvaihe, jossa tarkoituksena on yhdistää asiantuntijoiden ja tietopalvelun osaamista uudella tavalla, tavoitteena tuottaa merkityksellistä tietoa vaikuttavassa ja ymmärrettävässä muodossa. Tämä jatkaa jo aiemmin talon sisäiseen käyttöön tuotettujen, eri teemoista koostuvien tietopakettien luomistyötä, mutta nykyisten tiedon avoimuuden periaatteiden nimissä verkossa talon ulkopuolistenkin tahojen käyttöön julkaisten. 

### Lähteet:

PAAVILAINEN, MARKO. Ristiaallokosta lapsen oikeuksiin. Lastensuojelun yhteistoiminnan historia. 2012.

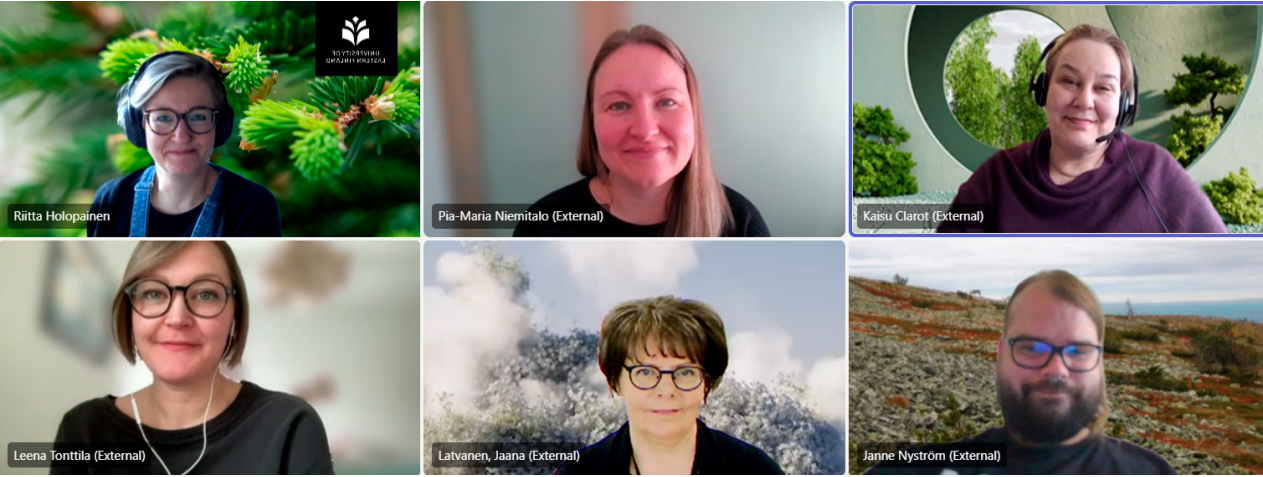
VERHO, SEPPÖ. Lastensuojelun Keskusliiton kirjasto. Kirjastolehti, nro. 7–8/1980, s. 377–378.

### Kirjoittajat:

KATRI KOIVUNEN  
Lastensuojelun Keskusliiton  
kirjasto- ja tietopalvelu  
katri.koivunen@lskl.fi

VIRPI KULTANEN  
Lastensuojelun Keskusliiton  
kirjasto- ja tietopalvelu  
virpi.kultanen@lskl.fi

Ryhmäkuvassa osa Informaatiolukutaito-työryhmän jäsenistä.



Kaisu Clarot, Pia-Maria Niemitalo

## TIEDONHANKINNAN OPETUS ON JA PYSYY, MUTTA MUUTOS ON JATKUVAA STKS:n Informaatiolukutaito-työryhmän esittely

**T**iedonhankinta kehittyy ja muuttuu, samalla tiedonhakukanavien tarjonta sekä tavat opettaa monipuolistuvat. Nykyisin opetusta järjestetään lähi- tai etäopetuksena, hybrinä ja itseopiskeluna, ja tarjolla on monenlaisia työkaluja niiden toteutukseen. Avoin julkaiseminen, tekoäly ja datanhallinta ovat esimerkkejä uusista informaatiolukutaidon alle tulleista aiheista, joita kursseilla käsitellään.

STKS:n Informaatiolukutaito-työryhmän toiminnan tavoitteena on koota yhteen kirjastoalan asiantuntijoita, jotka opettavat tiedonhankintaa ja muuta informaatiolukutaitoon liittyvää. Seuraamme alan uusia tuulia ja kehitämme informaatiolukutaidon ammatillista osaamista järjestämällä koulutuksia ja seminaareja.



Työryhmän keskeisin tehtävä on järjestää vuosittain informaatiolukutaitoseminaari. IL-seminaari on muotoutunut yksipäiväiseksi marraskuussa pidettäväksi seminaariksi. Ohjelmassa on yleensä yksi tai kaksi keynote-puheenvuoroa. Lisäksi seminaarissa olemme jakaneet hyviä käytäntöjä työpajoissa, best practices -esityksissä ja verkostoitumalla seminaarin kahvitauoilla. Koronan vuoksi seminaareista oli taukoa, minkä takia on erityisen antoisaa jälleen kohdata kollegoja kasvotusten.

Vuoden 2023 seminaari, Muuttuva, monipuolistuva ja moninaistuva informaatiolukutaito, käsitteli muun muassa tekoälyä ja erilaisia oppijoita. Seminaaripäivästä voi lukea lisää

[Signumin 1/2024 artikkelista](#). Aikaisempien IL-seminaarien teemoihin ja materiaaleihin voi tutustua [STKS:n verkkosivuilla](#).

Työryhmä koostuu yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tiedonhankinnan ammattilaisista ja mukana on ollut myös tutkimuslaitosten edustajia. Pyrimme siihen, että työryhmän jäsenet olisivat eri puolilta Suomea, sekä suomen- että ruotsinkielisistä organisaatioista. Työryhmässä toimimassa on helppo jakaa omaa osaamistaan, kysyä neuvoja ja kuulla muiden kirjastojen ajankohtaisista asioista.

Jos kiinnostuit työryhmän työskentelystä, ota yhteyttä [il.tyoryhma@stks.fi](mailto:il.tyoryhma@stks.fi). 📧

### Työryhmän jäsenet vuonna 2024

**Kaisu Clarot**, Oulun yliopiston kirjasto (IL-työryhmän puheenjohtaja)

**Riitta Holopainen**, Itä-Suomen yliopiston kirjasto

**Jaana Latvanen**, Seinäjoen ammattikorkeakoulun kirjasto  
(hallituksen edustaja)

**Christel Lund**, Åbo Akademin kirjasto

**Pia-Maria Niemitalo**, Vaasan yliopisto, Tritonia

**Janne Nyström**, Ammattikorkeakoulu Arcadan kirjasto

**Minna Suikka**, Helsingin yliopiston kirjasto

**Leena Tonttila**, Turun yliopiston kirjasto

### Kirjoittajat:

KAISU CLAROT  
Oulun yliopiston kirjasto  
[kaisu.clarot@oulu.fi](mailto:kaisu.clarot@oulu.fi)

PIA-MARIA NIEMITALO  
Vaasan yliopisto, Tritonia  
[pia-maria.niemitalo@uwasa.fi](mailto:pia-maria.niemitalo@uwasa.fi)

# RIGHTS RETENTION ASKEL ASKELELTA - SPARC Europelta apua RRS- strategioiden laadintaan

Rights Retention -strategia on ajankohtainen asia avoimessa tieteessä niin Suomessa kuin kansainvälisesti. Asiaan vaikuttava lainsäädäntö on kansallista ja strategiat usein organisaatiokohtaista, mutta niiden laadinnan tueksi on tarjolla apua Euroopan tasolla. SPARC Europan Project Retain -sivustolla on laidasta laitaan erilaisia selvityksiä ja materiaaleja aiheesta.

**R**ights retention -menettely tarkoittaa sitä, että julkaisun tekijä(t) pidättävät itsellään oikeuden välittömään rinnakkaistalentaamiseen kustantajien ja kustannussopimusten linjauksista riippumatta. Suomessa FUNin piirissä on tehty taustaselvitystyötä Rights Retention -strategioiden osalta (Nykkyri 2023). Organisaatiokohtaisia strategioita ei ole ainakaan toistaiseksi Suomessa julkaistu.

RRS-strategioita luodaan organisaatiotasolla ja enimmäkseen paikallisen lainsäädännön ehdoilla, joten strategiat eivät ole suoraan monistetavissa maasta toiseen. Tämä vaikuttaa siihen, millainen kansainvälinen yhteistyö on järkevää. Euroopan tasolla asiaa on edistänyt esimerkiksi SPARC Europe -niminen säätiö, joka on sitoutunut tiedon vapaan saatavuuden sekä avoimen tieteen, tutkimuksen ja oppimisen edistämiseen. Syksyllä 2023 säätiö toteutti Project Retain -kampanja Knowledge Rights 21 -hankkeen rahoituksella.

## Paikallinen lainsäädäntö keskiössä

SPARCin julkaisema *Opening Knowledge: Retaining Rights and Open Licensing in Europe* -raportti kartoitti tilannetta Euroopassa. Raportissa todetaan, että omalle organisaatiolle sopivin lähestymistapa määräytyy muun muassa lainsäädännön, julkaisukulttuurin ja rahoitusvaatimusten ehdoilla. Yleisesti ottaen asiaan liittyvät suositukset ja strategiat ovat vahvempia, jos niitä tehdään organisaation tasolla eikä ainoastaan yksittäisten tutkijoiden toimesta. Luonnollisesti taustalla olevat lainsäädännölliset perusteet ovat myös keskiössä ja esimerkiksi Britanniassa tekijänoikeuslaissa on mekanismeja, jotka tukevat rights retention -menettelyä paremmin kuin mannereurooppalainen lainsäädäntö. (Labastida i Juan 2023, 2.)

Laajemman raportin lisäksi SPARC on panostanut myös ytimekkäämpiin materiaaleihin ja koostanut niitä sekä muiden tahojen tuottamia materiaaleja yhteen Rights Retention Helper

## Tiivistetty tarkistuslista organisaation RRS-strategian laadintaan (Labastida ym. 2023b):

### 1. LÄMMITTELE

- Perehdy yleisluontoisesti tekijänoikeuslainsäädäntöön sekä avoimen lisensioinnin ja tutkimusrahoituksen käytäntöihin, sekä omassa maassasi että kansainvälisesti
- Opi muilta, esimerkiksi verkostoista ja saman tyyppisiltä organisaatioilta
- Perehdy oman organisaatiosi rakenteisiin ja käytäntöihin esimerkiksi julkaisemisessa
- Luo ohjeita ja viesti selkeästi

### 2. KESKUSTELE AVOIMESTI

- Tunnista ja osallista muutoksentekijöitä ja kuuntele eri tahojen tarpeita.
- Konsultoi lakiasiantuntijoita.
- Kutsu yhteen ohjausryhmä ja varmista, että kuulet kaikkia tärkeitä tahoja.

### 3. KÄY TOIMEEN

- Luonnostele alustava strategia muiden tukemana.
- Osallista keskeisiä tahoja.
- Käytä standardisoitua kieltä ja ole systemaattinen terminologian kanssa.

### 4. JALKAUTA, VIESTI JA TUE

- Jalkauta suunnitelma.
- Levitä sanaa ja kerro, miten strategia hyödyttää eri tahoja.
- Tarjoa tukea eri kysymyksiin, koskivatpa ne etiikkaa, lainsäädäntöä tai teknologiaa.
- Huolehdi, että eri tahot tarjoavat yhdenmukaisia neuvoja.

### 5. SEURAA KEHITYSTÄ

- Pohdi, mikä on tavoite.
- Kerää palautetta.
- Arvioi kehitystä säännöllisesti.

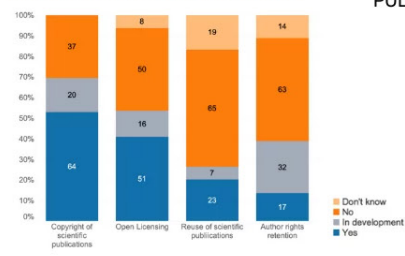
Researchers & institutions, you are the original copyright holders: make sure that you have the right to publish OA

Europe has seen a significant growth in activity to implement policies which retain research publishing rights for researchers and the institutions themselves over the last decade. However, research institutions, researchers, funders of research and policymakers, as well as publishers, must boost the uptake of rights retention and open licensing policies to enable researchers to share their work openly and in Open Access (OA).

## TAKE ACTION!

	institutions	researchers	publishers	national OS policymakers
<b>EMPOWER THOSE WHO HAVE COPYRIGHT TO TAKE CONTROL OVER THIS WORK NOW AND IN THE FUTURE</b>				
<b>ADVOCATE FOR AND CHOOSE THE LEAST RESTRICTIVE LICENCES TO OPEN UP RESEARCH, NAMELY CC BY</b>				
<b>ENSURE SUFFICIENT RIGHTS ARE RETAINED FOR ENABLING IMMEDIATE OPEN ACCESS</b>				
<b>ENGAGE WITH PUBLISHERS TO ADVOCATE FOR CHANGE RELATING TO AUTHOR RIGHTS RETENTION, COPYRIGHT TRANSFER AND OPEN LICENSING</b>				
<b>HIGHLIGHT, UTILISE, AND SHOWCASE GOOD PRACTICES: REFER TO YOUR PEERS AND BUILD YOUR POLICIES ON THEIR EXPERIENCE</b>				

### DOES YOUR INSTITUTION HAVE A POLICY WHICH COVERS THE FOLLOWING AREAS?



### 3 RESEARCH & SCIENTIFIC POLICYMAKING STAKEHOLDER GROUPS CAN MAKE A DIFFERENCE

- 1 INSTITUTIONS
- 2 FUNDERS
- 3 PUBLISHERS

**BY**  
Using a CC BY licence facilitates broader access and reuse of research results in research and teaching increasing its impact and global reach.

"An institutional rights retention policy can be defined as follows: An **expressed** position setting out the practice of retaining **sufficient rights** for academic works produced by an institutions' researchers' to make the work **openly accessible and reusable immediately**"

## CHALLENGES

- Many publishers continue to ask for a transfer of copyright or an exclusive publishing licence and impose embargoes. This does not comply with many funder and institutional requirements nowadays.
- There is a lack of awareness of the disadvantages of signing away publishing rights and why it is important to retain them, it is not always clear what opportunities open licensing brings.

OUTDATED COPYRIGHT POLICIES AND PROCESSES MAKE IT DIFFICULT FOR RESEARCHERS TO PUBLISH IMMEDIATE OPEN ACCESS AND RETAIN RIGHTS TO THEIR WORK



Given that some publishers are willing to allow authors to retain all necessary rights and proactively support the requirements of different rights retention policies, **there is reason to believe that further dialogue and open discussion of concerns will lead to greater support and change over time**"

-verkkosivulle (SPARC Europe 2024). Sivusto on kokoelma resursseja, joissa on ohjeita, tietoa ja käytännön vinkkejä tutkijoille, tutkimusorganisaatioille, päätöksentekijöille ja julkaisijoille, jotka haluavat ymmärtää tai edistää avointa lisensointia. Sivuston materiaalit syntyivät Project Retain -kampanjan aikana järjestettyjen yli 150 haastattelun tuloksena.

### Materiaalit kerätty yhdelle sivustolle

SPARC Europella työskentelevä Clara Riera, joka oli mukana kampanjan toteuttamisessa, kertoo syntyprosessista seuraavasti:

”Haastatteluissa opimme paljon asiaan liittyvistä tarpeista, huolista ja väärinkäsityksistä ja ennen kaikkea toimivista käytännöistä asian edistämiseksi. Halusimme tiivistää oppimaamme helppolukuisen muotoon. Koimme tärkeäksi tukea sekä tutkijoita tekijänoikeuksiensa säilyttämisessä että

organisaatioita strategioiden ja tukipalveluiden kehittämässä. Lopulta materiaalit koottiin yhdelle sivustolle Rights Retain Helperiksi”, kertoo Riera.

”Koska kansallisissa tilanteissa on eroja, pyrimme keskittymään elementteihin, jotka ovat yhteisiä maasta riippumatta sekä tarjoamaan opastusta rights retention -prosesseihin ja tärkeimpiin käsitteisiin”, täydentää Riera.

Materiaaleista kirjastojen kannalta kiinnostava on esimerkiksi tarkistuslista organisaatiossaan RRS-strategioita laativille henkilöille. Tarkistuslista tiivistää strategian teon ja jalkautuksen viiteen askeleeseen ja niihin kuuluviin alakohtiin, jotka on kuvattu ohessa viireällä pohjalla. Vastaavat tiiviit tarkistuslistat on tehty myös tutkijoille sekä kansallisen tason suuntaviivoja työstävien henkilöiden tarpeisiin. ❖

Project Retainin sivusto:

<https://bit.ly/projectretain>

## Lähteet

LABASTIDA I JUAN, I., MELINŠČAK ZLODI, I., PROUDMAN, V., & TREADWAY, J. (2023). *Opening Knowledge: Retaining Rights and Open Licensing in Europe*. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8084051>

LABASTIDA, I., MELINŠČAK ZLODI, I., PROUDMAN, V., RIERA, C. & TREADWAY, J. (2023). *Checklist for Institutional policymakers: 5 steps to implement an institutional rights retention policy* (Version 1). <https://doi.org/10.5281/zenodo.8427530>

NYKYRI, S. (2023). *RRS keskustelutti FUNin webinaarissa elokuussa*. <https://yliopistokirjastot.fi/rrs-keskustelutti-funin-webinaarissa-elokuussa/>

SPARC Europe (2024). Rights Retain Helper. <https://sparceurope.org/what-we-do/open-access/copyright/project-retain/rights-retention-helper/>

### Kirjoittaja:

PIRJO KANGAS

KR21-hankkeen Suomen koordinaattori  
pirjo.kangas@knowledgerights21.org



## TUULA RUHANEN IN MEMORIAM

3. 5. 1944–1. 3. 2024

**T**uula Ruhanen (o.s. Jylhä) syntyi kolmas toukokuuta 1944 Enson sairaalassa alueella, joka pian tämän jälkeen luovutettiin Neuvostoliitolle (Svetogorsk). Hän oli 1,5 kuukauden ikäinen, kun hänet vietiin evakkojunalla Savoona. Tuulalle rakas paikka oli hänen lapsuuden maiseman sa Varistaipaleen kanava Heinävedellä. Hän aloitti oppikoulun Varkaudessa vuonna 1954. Kun perhe muutti Nokialle, hän siirtyi Nokian yhteiskouluun, josta kirjoitti ylioppilaaksi 1962. Tuulan elämä päättyi Helsingissä 1. 3. 2024.

### **Kirjastotyö elämäntehtävänä**

Kirjastonhoitajan työ alkoi kiinnostaa koulun jälkeen. Pääsy kirjastokurssil-

le edellytti harjoittelua, johon hänet pestasi Arvo Seppälä, tuolloin Yhteiskunnallisen korkeakoulun, sittemmin Tampereen yliopiston kirjastonjohtaja. Vuoden kestäväan kirjastokurssiin kuuluivat kirjastotyön perusteiden lisäksi kansansivistyksen (aikuiskasvatuksen) ja yleisen kirjallisuustieteen approbatur-arvosanat. Kirjallisuuspalvelun kurssi 1971–72 ja kirjastotieteen ja informatiikan cum laude -arvosana Tampereen yliopistossa 1977 täydensivät kirjastotyön taitoja.

Tuula Ruhasen maisteritutkinnon (1971) pääaineita olivat yleinen kirjallisuustiede ja aikuiskasvatus, jotka osoittautuvat hyödyllisiksi hänen työtehtävissään. Opintojen aikana muodostunut tasa-arvon ihanne ja



kansansivistyksen aate vaikuttivat hänen koko elämänasenteeseensa.

Tuula Ruhasen opiskeluaikaa voi kuvata ruuhkavuosina. Hän työskenteli opintojen ohella yhteiskunnallisen korkeakoulun kirjastossa, Tampereen kaupunginkirjastossa, kesäyliopistossa ja yliopiston kirjastossa, osallistui vilkkaasti opiskelijaelämään ja tapasi tulevan aviopuolisonsa Pertti Ruhasen. Heidän ensimmäinen lapsensa ehti maailmaan näinä vuosina. Nuori perhe muutti Helsinkiin vuonna 1969. Toinen lapsi syntyi Helsingissä.

Kauppakorkeakoulun kirjastosta tuli Tuula Ruhaselle tärkeä työpaikka vuosina 1970–1974. Sen kansainvälisessä ilmapiirissä hän tutustui tietotekniikkaan kirjastotyön tukena. Olihan kyseinen kirjasto alansa edelläkävijöitä kansainvälisten hakutietokantojen ja erikoisbibliografioiden kehittäjänä.

Helsingin yliopiston kirjaston (nykyisen Kansalliskirjaston) bibliografisessa osastossa Tuula työskenteli vuosina 1975–1989. Hän toimi kansallisbibliografian toimittajana tietoteknisten menetelmien syntyvaiheeseen saakka. Yhteisluettelointitoimiston viimeisenä päällikkönä hän vastasi kirjaosan uudelleenjärjestelystä ja siirtyi sitten uuden kausijulkaisuautoimiston toimistopäälliköksi. Tällöin keskeisenä tehtävänä oli yhteisen tietojärjestelmän rakentaminen Suomen kansallisbibliografian kausijulkaisuosalle ja kansainväliselle ISDS-järjestelmälle. Työ bibliografisessa osastossa ja ISSN-järjestelmän

kansainvälisissä tehtävissä toi mukanaan elämänmittaisia ystävyysuhteita.

Kirjastonjohtajan tehtävästä Helsingin yliopiston kasvatustieteellisessä (sittemmin käyttäytymistieteellisessä) tiedekunnassa tuli hänen työuransa kiintopiste vuosina 1989–2010 eläkkeelle jäämiseen saakka. Tuulan johtamiskauteen sisältyi merkittäviä murrosvaiheita. Alkuaan niukka henkilöstön määrä lisääntyi ja vakiintui. Tiedekuntakirjaston tuolloiset kahdeksan toimipistettä yhdistettiin vuonna 2005 Siltavuorenpenkereelle rakennettuun Minerva-uudisrakennukseen, joka oli osa yliopiston tilojen laajaa uudelleenjärjestelyä.

Kirjastoluetteloiden ja julkaisujen muutos digitaalisiksi edellytti kirjastonjohtajalta näkemystä ja henkilöstöjohtamisen taitoja. Tiedekuntakirjastojen johtajien yhteistyö keskustakampuksella tiivistyi 2000-luvulla ja johti keskustakampuksen kirjaston muodostamiseen. Tuulan johtamisotetta kuvastaa hyvin se, että Helsingin yliopiston henkilökuntayhdistys valitsi hänet vuoden 2007 esimiespalkinnon saajaksi. Tuula jäi eläkkeelle vuonna 2010 – samana vuonna neljän kampuksen kirjastot koottiin uudeksi Helsingin yliopiston kirjastoksi.

Koulutus oli Tuula Ruhasen keskeisiä kiinnostuksen kohteita. Hän toimi kirjastoalan keskiasteen kouluttajana jo 1970-luvun alkupuolelta lähtien 1980-luvun lopulle saakka. Kirjastotyössä käyttäjäkoulutuksen merkitys korostui 2000-luvulla, jolloin infor-

maatiolukutaidon ohjausta kehitettiin valtakunnallisena ja osin kansainvälisenä yhteistyönä. Koulutus- ja ohjaustehtävät ovat sittemmin vakiintuneet kirjaston perustehtäväksi.

### Verkostoituja ja vaikuttaja

**T**yön ja perheen ohella Tuula Ruhanen toimi aktiivisesti Suomen tieteellisessä kirjasto-seurassa. Hän osallistui lukuisten jaostojen ja työryhmien työskentelyyn ja perustamiseen. Hän oli seuran taloudenhoitajana vuoden 1973, Signumin taloudenhoitajana 1974–1979, toimituskunnan jäsenenä ja päätoimittajana 1984–1989. Suomen tieteellisen kirjastoseuran puheenjohtajana hän toimi 2001–2006. Puheenjohtajakaudellaan Tuula kehitti muun muassa työryhmi- en tärkeää roolia alan täydennyskoulutajina sekä kirjastoseurojen yhteistyötä. IFLAn toimintaan hän osallistui Management of Library Associations -jaoston johtoryhmän jäsenenä.

Tuula ei tärkeilyt, hänen vetämänsä kokoukset olivat vauhdikkaita ja niissä naurettiin paljon. Kun kerran oli kokoonnuttu eri puolilta ja pitkienkin matkojen päästä, oli syytä seurustella ja tutustua osallistujiin paremmin. Usein kokoukset jatkuivat epävirallisissa paikoissa rennoissa merkeissä.

Eläkkeelle jääminen ei merkinnyt Tuulalle lepoon asettumista, vaan pi-

kemmin antoi mahdollisuuden tarttua uusiin tehtäviin. Hän osallistui vuonna 2011 Puerto Ricon IFLA-konferenssiin ja Helsingissä vuonna 2012 järjestetyn IFLA-konferenssin suunnitteluun, ja vastasi innostuneena ja paneutuen 400 vapaaehtoisen kouluttamisesta ja tehtävien organisoinnista.

Yhdessä kollegansa Marja Sarvilinnan kanssa hän sekä toimitti että kirjoitti useita artikkeleita Suomen tieteellisen kirjastoseuran vuosia 1970–2010 käsittelevään historiakirjaan *Muutoksen tekijät hyvässä seurassa* (2018, 463 s.). Kirjastoalan kokemusta ja tietoa koottiin muun muassa haastatteleamalla 44 kirjastoalan vaikuttajaa eri ajoilta ja eri puolilta maata.

Tuulan sosiaalinen vaikuttavuus näkyi monissa ryhmissä. Perheen ja läheisten sukulaisten ohella hänen elämänsä kuuluivat uskollisesti muun muassa koulutoverit sekä useat kirjastoalan vaikuttajien ryhmät: Pullakerho, Nordic Witches, Pantterit ja eläkeajan Kevadaamit. Tuula muistetaan joustavana auttajana, uteliaana ja innostavana ihmisenä ja tarvittaessa myös jämäkänä asiansa puolustajana. Tuula oli älykäs ja hauska keskustelija; aiheet saattoivat rönseyllä laajasti, mutta hienosti hän kokosi asiat lopulta järjestykseen. Tuula, hieno kollega, ystävä ja aito kirjastoihminen. ❖

MERI KUULA-BRUUN

VUOKKO PALONEN

MARJA SARVILINNA

KAISA SINIKARA

BARBRO WIGELL-RYNNÄNEN

Kirjoittajat ovat Tuulan työtovereita ja ystäviä.



# DATAVIITTAUKSET - TUTKIMUSEKOSYSTEEMIN KULMAKIVI

Tietoarkisto tiedusteli asiakaskyselysään, kuinka moni viittaa julkaisussaan omaan tutkimusdataansa tai hyödyn-tämäänsä muiden tutkijoiden tuotamaan dataan. Noin 60 prosenttia vastaajista kertoi viittaavansa muiden dataan ja vain alle puolet omaan dataansa. Pidän tulosta hieman yllättävänä. Onhan viittaaminen tieteellisen kulttuurin ytimessä.

Kyselyn otos oli suppea ja tuskin kovin edustava, mutta tulos tukee näkemystä siitä, että dataan viittaaminen ei – edelleenkaan – ole samalla tavalla tieteentekemisen selkärangassa kuin viittaaminen julkaisuun. Näin ei varmastikaan ole siksi, ettei datan tekijälle haluttaisi antaa ansaittua meriittiä. Pikemminkin on niin, ettei dataa tai sen tulkinnan kannalta keskeisiä oheistiedostoja, kuten ohjelmakoodia, aina nähdä vastaavana tutkimustuotoksena kuin vertaisarvioitua artikkelia.

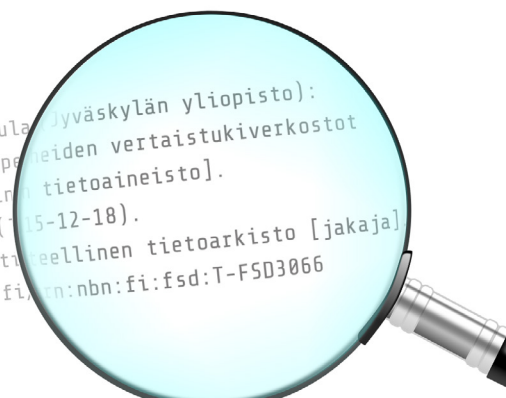
Pyrkimystä muutokseen on. Vastuullisen arvioinnin linjaukset korostavat, että data tulisi nähdä yhtä arvokkaana tuotoksena kuin artikkeli. Tieteelliset lehdet edellyttävät yhä useammin, että datan saatavuudesta on selkeästi kerrottu. Silti datan tuottaja tai jakelija osoittautuu usein vaikeammin viitattavaksi tahoksi kuin artikkelin kirjoittaja tai kirjan kustantaja. Data on abstraktimpaa, siinä ei ole sivunumeroita ja se voi päivittyä. Viit-tausmallien tuki on ollut rajoittunutta dataan viittaamisessa. Lähdeluetteloissa data sijoitetaan usein erilleen muista lähteistä tai itse viittaukset eivät osoita

suoraan dataan, vaan siitä julkaistuun kirjallisuuteen.

Kohta jo vuosikymmenen olemme kuulleet, että tutkimusdatan tulisi olla FAIR. Itseasiassa – koko tieteentekemisen prosessin pitäisi varmistaa, että FAIR on mahdollista. Tämä koskee datan ohella menetelmiä, koodia ja metatietoa. Niinpä FAIR ei enää tarkoita ainoastaan datan löydettävyyttä, saatavuutta, yhteentoimivuutta ja uudelleenkäytettävyyttä, vaan sitä, että tutkimus tapahtuu ympäristössä, jossa FAIR vahvistuu ja samalla arkipäiväistyy.

Dataan viittaaminen on tutkimusekosysteemin yksi kulmakivi tai vähintään vahva peruslohkare, jonka päälle rakentaa. FAIRin ytimessä on aina koneluettavuus ja se, että suuresta joukosta dataa ja sitä dokumentoitavaa metatietoa voidaan ohjelmallisesti jalostaa merkityksellisiä yhteyksiä ja uutta tietoa. Onnistuminen edellyttää, että julkaisun, sen taustalla olevan datan ja tuotosten laatineiden tahojen välille on tarjolla yhteys, joka on yksiselitteinen ja pysyvä.

Nähdäkseni tieteellisten kirjastojen ohjeissa ja tiedonhankinnan ja -hallin-



Nystedt, Ursula (Jyväskylän yliopisto):  
Erityislapsiperheiden vertaistukiverkoston  
2014 [sähköinen tietoaineisto].  
Versio 1.0 (2015-12-18).  
Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja]  
<http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-F5D3066>

nan koulutuksissa tuodaan esille, että systemaattinen viittaaminen mihin tahansa lähteeseen on mahdollista. Kirjastoille pysyvä tunniste, useimmiten DOI, on tuttu. Yksinkertaistaen tarvitaan siis vain, että artikkelissa viitataan kone- ja ihmisluettavasti hyödynnettyihin datoihin pysyvää tunnistetta käyttäen. Hyvä dataviite ei kuitenkaan ole aina istunut perinteisten viittausmallien muotoihin. Zoteroon kattava tuki datasetille tyyppinä tuli vasta keväällä 2023.

Pätevässä viitteessä dataan – tai sen tulkitsemiseen vaadittavaan materiaaliin – tulee olla tekijän ja datan nimi, julkaisuvuosi, versio, datan julkaisijan nimi ja pysyvä tunniste. Oletammehan, että datalla on tunniste. Näitä perustietoja on hyvä täydentää merkinnällä, joka kertoo viittauksen kohteen olevan [tutkimusaineisto] tai [lähdekoodi].

Yleisten viittausjärjestelmien uudemmissa versioissa tämä onnistuu, mutta edellyttää viittaajalta soveltamista ja ymmärrystä siitä, mitä datan saatavuus viitteeltä vaatii. Esimerkiksi viitteessä tulee käyttää pysyvää tunnistetta sen sijaan, että kopioidaan datan URL-osoite selaimen osoiteriviltä. Datalähteen avoimuutta kuvattaessa on hyvä tarkentaa, onko viitattu data ”saatavissa” (available) vai ”haettu” (retrieved).

Tietoarkisto antaa aineistoilleen viittausmallin, mutta silti usein kysytään, kuinka mallia soveltaa esimerkiksi oman oppilaitoksen vaatimusten mukaisesti. Neuvomme mielellämme, ja minulla on valmiina esimerkkejä eri viittausjärjestelmillä ilmaistuna. Samalla näen, että vastauksen tulisi pääosin selvittää opintojen myötä. Kirjastot asiantuntijuudellaan, laadukkaalla koulutuksellaan ja edunvalvojina viittauskäytäntöjen ja viitteidenhallintajärjestelmien kehittämisessä vaikuttavat siihen, että tilanne paranee vuosikurssi vuosikurssilta.

Ammoisina aikoina – noin toistakymmentä vuotta sitten – tutkimusdataa kuvattiin kirjastotietokantoihin. Menettely vaati luovuutta, jota FINMARC- tai MARC 21 -formaatti ei mielellään mahdollistanut. Ajatus oli edellä aikaansa: data ja artikkeli löytyisivät samasta käyttöliittymästä. Nyt tämä on mahdollista esimerkiksi Finnaassa, koska sekä tieteellisten kirjastojen että Tietoarkiston metatiedot ovat osa Finnaa. Yhteyttä voi tiivistää siten, että saamme yhteiseen metatietovarantoon vietyä yhä enemmän uniikkeja tunnisteita datoilta, tekijöille ja organisaatioille. Näiden tunnisteiden avulla voidaan luoda verkko, jossa data, artikkeli ja tutkija kohtaavat ja vaikuttavat nykyistä enemmän. ❖

#### TUOMAS J. ALATERÄ

Kirjoittaja on Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston digitaalisen pitkäaikaissäilytyksen, viestinnän ja verkkopalveluiden erityisasiantuntija. Hän on osallistunut useisiin kotimaisen AVOTT-koordinaation tutkimusdatan avoimuuden työryhmiin ja kansainvälisesti toiminnut tutkimusdata-ammattilaisten IASSIST-järjestön puheenjohtajana. Tällä hetkellä hän on CESSDAn dataviittausuusositusta laativan työryhmän jäsen.

---

## Mikael Laakso avoimen tieteen tenure track -professoriksi

Mikael Laakso aloittaa elokuussa Tampereen yliopiston tenure track -professorina Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunnassa. Informaatiotutkimuksen alalle sijoittuvan tehtävän erikoisalana on avoin tiede ja tiedeviestintä. Tehtävän kansainvälisesti harvinainen profilointi avoimeen tieteeseen mahdollistaa avoimen tieteen elementtien vahvemman läsnäolon sekä informaatiotutkimuksen opetuksessa ja tutkimushankkeissa että myös laajemmin Tampereen yliopiston toiminnassa.

---

## Kuntien yhteinen E-kirjasto aloitti huhtikuussa

Kuntien yhteinen E-kirjasto avautui käyttäjille huhtikuun lopussa, jolloin E-kirjasto-sovellus tuli ladattavaksi sovelluskauppoihin. E-kirjastosta voi lainata digitaalisia lehtiä, äänikirjoja ja e-kirjoja. Laina-aika on kaksi viikkoa, ja käyttäjällä voi olla kerrallaan maksimissaan viisi lainaa ja viisi varausta.

Keväällä julkaistiin E-kirjaston kokoelmapolitiikka, jossa määritellään, milaista aineistoa hankitaan. Sen mukaan tavoitteena on monipuolinen kokoelma, jossa on huomioitu niin suositut uutuuskirjat kuin pienten kustantajien ja uusien tekijöiden teokset. Noin 80 % hankinnoista on aikuisten aineistoa ja loput lasten ja nuorten aineistoa. Lajityyppirajauksia ei ole, mutta kokoelmapolitiikka nostaa kysynnän keskeiseksi valintakriteeriksi. Tietokirjallisuuden osuus aikuisten aineiston hankintabudjetista on noin 30 %. E-kirjaston tavoitekooksi on määritelty noin 25 000 nimekettä, ja ensimmäisenä vuonna kokoelmasta löytyy noin 15 000 nimekettä. (*E-kirjaston kokoelmapolitiikka*)

---

## Finto-palvelu täyttää kymmenen vuotta

Kansalliskirjaston ontologia- ja sanastopalvelu Finto täyttää tänä vuonna pyöreitä. Kymmenen vuotta sitten pystytettiin finto.fi-alusta, jossa on siitä lähtien ollut tarjolla laadukas joukko sanastoja, ontologioita ja luokituksia. Palvelun tehtävä on tarjota sisällönkuvailuun tarvittavat sanastot samalta luukulta avoimesti kirjastoille, arkistoille ja museoille, sekä julkishallinnon organisaatioille. Sanastot edustavat uutta linkittyvän datan sukupolvea, jossa kielten, aineistojen ja organisaatioiden väliset rajat on helppo ylittää pysyvien tunnisteiden, monikielisuuden ja linkittyvyyden avulla.

Finton käyttö on laajentunut sekä Suomessa että ulkomailla kymmenessä vuodessa merkittävästi ja samoin ovat kasvaneet palvelun ylläpitämät sanastot YSO ja KOKO. Tuoteperheeseen on lisätty myös suosittu automaattisen sisällönkuvailun työkalu Finto AI. Juhlavuosi näkyy erilaisina viestintäkampanjoina, joiden kautta palvelun näkyvyyttä ja tunnettua nostetaan. Myös juhlaseminaari on tulossa, joten kannattaa jo nyt merkitä kalentereihin juhlapäivä: perjantai 1.11.2024. (*Tuomas Palonen, Kansalliskirjasto*)

Juuso Ala-Kyyny

*You are always a student,  
never a master. You have to  
keep moving forward.*

– Conrad Hall

